

ارائه‌ی برنامه‌ی آموزشی هوشمند رشته‌ی خط‌مشی عمومی، از طریق کاربست مطالعه‌ی تطبیقی دانشگاه‌های مطرح جهان^۱

محمد عبدالحسین زاده^۲

مهدی عبدالحمید^۳

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف ارائه‌ی برنامه‌ی آموزشی هوشمند کارشناسی ارشد ناپیوسته‌ی خط‌مشی عمومی در ایران شکل گرفته و در بستر رویکرد تطبیقی رشد کرده است. جهت دستیابی به این هدف، پژوهشگران به دلیل خاستگاه رشته‌ی خط‌مشی عمومی، رویکرد تطبیقی را برگزیده و مراحل داده‌یابی، داده‌کاوی و اعتباریابی را پیموده‌اند. در مرحله‌ی داده‌یابی، در قالب روش کتابخانه‌ای و روش نمونه‌گیری هدفمند، برنامه‌ی درسی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی ۱۵ دانشگاه معتبر جهان را شناسایی و مورد بررسی قرار دادند. در مرحله‌ی داده‌کاوی، از طریق کاربست الگوی بردی و در قالب گروه کانونی، اطلاعات جمع‌آوری شده، بررسی و تحلیل گردید و در مرحله‌ی اعتباریابی نتایج به ۵ نفر از خبرگان منتخب از طریق روش نمونه‌گیری گلوله برفی در قالب روش دلفی ارائه شده و مورد تأیید قرار گرفت. یافته‌های پژوهش، در قالب اهداف، تعداد واحد درسی، محور اصلی برنامه‌ی آموزشی و سرفصل عناوین دروس ارائه شده در دوره‌های خط‌مشی عمومی، جای‌گذاری و تحلیل گردید. یافته‌ها حاکی از این است که اکثریت دانشگاه‌ها در دوره‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی، به‌صورت میانگین بین ۲۸ تا ۳۲ واحد درسی در قالب رویکرد میان‌رشته‌ای، حل مسئله‌ی کاربردی و عملیاتی همراه با یادگیری تئوری‌های نظری و مبنایی ارائه می‌دهند. هم‌چنین یافته‌ها نشان‌دهنده‌ی تفوق روش‌های کمی بر روش‌های کیفی در دوره‌های ارائه شده است. درنهایت، برنامه‌ی آموزشی هوشمند

^۱. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی تحت عنوان «طراحی سرفصل‌ها و برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته خط مشی گذاری عمومی» است که در سال ۱۳۹۴ با حمایت مالی پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت انجام شده است.

^۲. دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت، گرایش دولتی و سیاستگذاری عمومی، دانشگاه امام صادق (ع) و پژوهشگر کارگروه

حکمرانی پژوهشکده سیاست‌پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت، تهران، ایران. مسئول مکاتبه: abdolhosseinzadeh@isu.ac.ir

^۳. استادیار گروه مدیریت و مهندسی کسب و کار، دانشگاه علم و صنعت و معاون علمی پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی

حکمت، تهران، ایران.

خطمشی عمومی دوره‌ی کارشناسی ارشد ناپیوسته با ابعاد مبانی خطمشی، خطمشی پژوهی، روش تحقیق، خطمشی عمومی و اداره‌ی امور عمومی، مباحث منتخب و پایان‌نامه در ۳۲ واحد درسی ارائه گردید.

واژگان کلیدی:

برنامه‌ی آموزشی هوشمند، دانشگاه، مطالعه‌ی تطبیقی، رشته‌ی خطمشی عمومی، کارشناسی ارشد ناپیوسته

مقدمه

یارمحمدیان برآنست که واژه‌ی برنامه‌ی درسی^۱ به معنای مسیری است که افراد در جهت دستیابی به اهداف یادگیری می‌بایست طی کنند (یار محمدیان، ۱۳۷۷، ص ۱۸). برخی دیگر برنامه‌ی درسی را به‌منزله‌ی طرح و نقشه‌ای برای آموزش و شامل راهبردهایی در جهت دستیابی به اهداف و مقاصد موردنظر دانسته و برخی دیگر آن را فقط محدود به فهرست رئوس مطالب درسی می‌دانند (میرزا بیگی، ۱۳۸۴، ص ۳۶۷). کرسچنر^۲ برآنست که طراحی برنامه‌ی درسی، یکی از ضرورت‌های مهم هر دانشگاه برای رسیدن به اهداف و استراتژی‌ها است. دانشگاه‌ها با ارائه‌ی طیفی گسترده و قابل‌انعطاف از دوره‌ها و برنامه‌های درسی به دنبال تقویت جذابیت و ارتقاء وجهه‌ی دانشگاه در جهت جذب دانشجوی هستند (۱۹۸۹، ص ۴۸). متولیان برنامه‌های درسی بایستی ظرفیت و توانایی لازم برای شناسایی، تجزیه و تحلیل و حل مشکلات برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها را داشته باشند (وراگا^۳، ۲۰۰۶، ص ۸۳). با ظهور تغییرات پیچیده‌ی محیطی که به دنبال پیشرفت‌های روزافزون علم و فناوری به وجود آمده‌اند، این نگرانی ایجاد شده است که برنامه‌ی دانشگاه‌ها و مدارس چگونه پاسخگوی این تغییرات خواهد بود و چگونه دانشجویان را آماده‌ی رویارویی با نیازهای عصر جدید می‌سازد. این مسئله در حوزه‌های میان‌رشته‌ای همچون آموزش خطمشی عمومی، اهمیت بیشتری دارد (نایت^۴، ۱۹۸۶، ص ۲۲).

اصطلاح دانش خطمشی عمومی به نوعی جهت‌گیری حل مسئله در سطح کلان اشاره دارد که با بهره‌گیری از اغلب رشته‌ها تلاش می‌کند تا با مهم‌ترین تصمیمات اجتماعی ارتباط برقرار کند. این دانش چیزی بیش از کاربرد علوم اجتماعی یا رفتاری است و هر آنچه را با تدوین و اجرای خطمشی مرتبط هست را در برمی‌گیرد (شافریتز و بوریک^۵، ۲۰۰۸، ص ۵۶). استقبال از رشته‌ی خطمشی عمومی^۱

¹ Curriculum

² Kerschner

³ Wraga

⁴ Knight

⁵ Shafritz & Borick

در دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های دنیا بسیار مشهود و رو به فزونی است و رشته‌های بسیار زیادی مرتبط با خطمشی عمومی ایجاد شده است. به‌عنوان نمونه می‌توان از رشته‌های خطمشی عمومی^۲، خطمشی اجتماعی^۳، خطمشی علم و فناوری^۴، خطمشی شهری^۵، خطمشی سلامت^۶ و ... نام برد.

رشته‌ی خطمشی عمومی ارتباط نزدیکی با رشته‌ی مدیریت دولتی داشته و رشد و پیشرفت هر دو در جامعه‌ی علمی و دانشگاهی به صورت هم‌زمان بوده است. پرواضح است که حکومت‌ها در عرصه‌های مختلف دارای خطمشی‌های گوناگون می‌باشند که با اجرای آن‌ها درصدد تحقق اهداف و برنامه‌های خود هستند. رشته خطمشی عمومی به دنبال تربیت افرادی است که فهم صحیحی از خطمشی عمومی، فرآیند خطمشی عمومی، تحلیل خطمشی عمومی، اجرای خطمشی عمومی و ارزیابی آن داشته و بتوانند در عمل، فهم حاصله را به کار گیرند.

یکی از روش‌های مؤثر در تدوین برنامه‌های درسی، توجه به برنامه‌های درسی سایر کشورها به‌ویژه کشورهای پیشرفته و استفاده از تجارب مثبت و منفی آنان می‌باشد. بر این اساس پژوهش حاضر با بررسی تجارب برنامه‌ی آموزشی خطمشی گذاری عمومی در کشورهای پیشرفته، راهکارهایی را برای توسعه‌ی آموزش خطمشی گذاری عمومی در ایران ارائه می‌نماید.

با بررسی دوره‌ها و برنامه‌های کارشناسی ارشد کشورهای گوناگون جهان، این نتیجه به دست می‌آید که خطمشی عمومی تبدیل به یکی از حوزه‌های پراهمیت در زمینه‌ی امور عمومی گردیده است. این امر در حالی است که آموزش خطمشی عمومی در جمهوری اسلامی ایران با آسیب‌ها و چالش‌های جدی مواجه است. این چالش‌ها علی‌الخصوص در مقطع کارشناسی ارشد ظهور و بروز بیشتری دارند. برخی از چالش‌های آموزش خطمشی عمومی کشور عبارتند از: بومی نبودن سرفصل‌ها و عناوین دروس، واحدهای صرفاً نظری و تئوریک و عدم توجه به آموزش عملیاتی و تجربی، عدم شناسایی و استفاده از ابزارهای آموزشی و ... هم‌چنین، ارتقای کیفیت آموزش خطمشی عمومی در دوران تحصیلات تکمیلی کشور، یکی از ضرورت‌ها و بایسته‌های مهم است که با توجه به تجربیات دانشکده‌های برتر خطمشی گذاری جهان می‌بایست محقق شود. بایستی توجه کرد که بهسازی و ارتقای آموزش خطمشی عمومی در قالب بازبینی و تصحیح سرفصل‌ها، عناوین دروس، رویکردها و سایر ابزارهای آموزشی امکان‌پذیر است. این پژوهش با هدف بازنگری، بهسازی و ارتقای دوره کارشناسی ارشد خطمشی گذاری عمومی

^۱ خطمشی عمومی ترجمه عبارت *public policy* می‌باشد، متأسفانه در کشور ما به گونه‌ای غلط این عبارت را به خطمشی گذاری عمومی یا سیاستگذاری عمومی ترجمه می‌کنند. درحالی‌که *public policy making* معنای خطمشی گذاری عمومی را می‌دهد. بنابراین در سراسر این مقاله تلاش شد که اصطلاح خطمشی عمومی استفاده شود و از غلط مصطلحی که وجود دارد پرهیز شود.

^۲ Public Policy

^۳ Social policy

^۴ Science and technology policy

^۵ Urban policy

^۶ Health policy

مراکز دانشگاهی کشور و با هدف افزایش ظرفیت‌های ادراکی، دانشی و بینشی خطمشی‌گذاران کشور تدوین شده است تا از این طریق فارغ‌التحصیلانی توانمند و کارآمد را مبتنی بر نیازهای نهادهای حاکمیتی و خطمشی‌گذار پرورش دهد. هدف دیگر این پژوهش این است که با ارائه یک برنامه آموزشی صحیح علوم خطمشی، نظریه‌پردازانی جهت ارائه‌ی نظریه‌های ناب خطمشی‌گذاری در قالب‌های بومی تربیت کند.

پژوهش حاضر از نوع مطالعه‌ی تطبیقی- توصیفی بوده و بر مبنای یکی از الگوهای مهم برنامه‌ریزی آموزشی یعنی الگوی بردی^۱ سامان یافته است. این پژوهش با توجه به ماهیت اکتشافی آن فاقد فرضیه بوده و بر محور سؤال از چیستی برنامه‌ی درسی هوشمند کارشناسی ارشد خطمشی عمومی در نظام جمهوری اسلامی ایران شکل گرفته است و به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات فرعی ذیل می‌باشد:

۱. اهداف برنامه‌ی درسی خطمشی عمومی در دانشگاه‌های برتر دنیا چیست؟

۱. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در نحوه ارزیابی اهداف برنامه‌ی درسی خطمشی عمومی دانشگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد؟

۳. در تدوین برنامه‌ی درسی رشته خطمشی‌گذاری بر چه مباحث و موضوعاتی بایستی تأکید شود؟

۴. برنامه‌ی درسی کارشناسی ارشد خطمشی عمومی در وضعیت مطلوب باید از چه ویژگی‌هایی برخوردار باشد؟

۵. چگونه می‌توان دوره‌های کارشناسی ارشد خطمشی‌گذاری عمومی را در فراگرد بهبود مستمر قرار داد؟

در پایان نیز تلاش می‌شود تا برنامه آموزشی خطمشی عمومی و عناوین دروس ارائه شود، هم‌چنین تلاش می‌شود تا در راستای طراحی برنامه آموزشی هوشمند، راهکارها و پیشنهادهای کاربردی و علمی جهت ارتقاء اثربخشی دوره‌ی مذکور مطابق با نیازها و انتظارات جامعه علمی مدیریت و مدیران سازمان‌های اداری انجام می‌شود.

در این راستا، ابتدا در بخش ادبیات موضوع، ضمن معرفی اجمالی رشته‌ی خطمشی عمومی، اهمیت و ضرورت تأسیس آن بیان گردیده و آموزش خطمشی عمومی و الگوهای طرح‌ریزی دوره‌ی کارشناسی ارشد خطمشی عمومی معرفی می‌گردد. در بخش دوم، پژوهش‌ها و تحقیقاتی که پیرامون رشته‌ی خطمشی عمومی در داخل و خارج از کشور انجام شده است در قالب پیشینه‌ی پژوهش بررسی شده و جایگاه و کارویژه‌ی پژوهش حاضر در بین مطالعات انجام شده تعیین می‌گردد. قسمت سوم پژوهش شامل راهبرد و روش پژوهش بوده که در قالب سه مرحله‌ی داده‌یابی، داده‌کاوی، و اعتباریابی سامان

¹ F. Beredey-George.z

گرفته است. در نهایت برنامه‌ی درسی هوشمند کارشناسی ارشد رشته‌ی خطمی عمومی برای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور ارائه می‌شود.

ادبیات موضوع

رشته‌ی خطمی عمومی، رشته‌ای از جنس علوم اجتماعی و بین‌رشته‌ای است، که از بسیاری از دستاوردهای علوم فنی و مهندسی و حتی علوم پایه و فنون پردازش رایانه‌ای بهره می‌گیرد. این رشته، توصیف و تحلیل چگونگی تدوین و پیاده‌سازی تصمیم‌گیری و خطمی‌گذاری در جوامع هدف را بر عهده دارد (لاوندر^۱، ۲۰۰۹، ص ۱۵).

خطمی عمومی کاربردی دوگانه داشته که هم بر یک حوزه‌ی پژوهش فکری و مطالعه‌ی نظام‌مند (به‌عنوان یک رشته‌ی علمی) و هم بر یک فرآیند یا فعالیت (به‌عنوان یک حوزه‌ی عملی) دلالت دارد.. مطالعات خطمی عمومی واژه‌ای فراگیر بوده که برای تشریح برنامه‌های متنوع و میان‌رشته‌ای که بر روی جنبه‌ها و ابعاد خطمی عمومی متمرکزند، به‌کار می‌رود. اگرچه رشته‌ی خطمی عمومی به‌طور خاص در بافت مغرب زمین، خصوصاً آمریکا شکل گرفته است، باید توجه داشت که مطالعه‌ی خطمی عمومی به‌طور عام، ریشه در نظام‌های سیاسی، هنجارهای فرهنگی و زمینه‌های تاریخی داشته و در نتیجه ماهیتی ارزش‌مدار دارد (لایی و چوی^۲، ۲۰۱۲، ص ۳۷۸).

تاریخچه و روند شکل‌گیری رشته خطمی عمومی

خطمی به‌عنوان دانش و رشته‌ی آکادمیک از اواسط قرن بیستم (دهه ۱۹۶۰) مطرح گردید (اسمیت و لاریمر^۳، ۲۰۰۹، ص ۲۳). هم‌زمان رشته‌ی اداره‌ی امور عمومی (مدیریت دولتی) با رشدی انفجاری همراه بود که در اوایل دهه‌ی ۱۹۸۰، متوقف گردید؛ اما مطالعات خطمی عمومی همچنان بر رشد و گسترش خویش تاکنون ادامه داده است (شافریتز و بوریگ^۴، ۲۰۰۸، ص ۵۷).

همان‌گونه که دلثون بیان می‌کند، سرآغاز رویکرد علمی به حوزه‌ی خطمی با مطالعات لاسول به‌ویژه در مقاله‌ای تحت عنوان «راهنمای خطمی»^۵ بازمی‌گردد. در دهه‌ی ۱۹۵۰، خطمی‌گذاری عمومی تبدیل به یکی از اصلی‌ترین حوزه‌های پژوهشی در مراکز تحقیقاتی گردید (سلیگمن^۵، ۱۹۵۵، ص ۱۲۹). و موضوعاتی همچون جهانی‌شدن، اصلاحات دولتی و ... منجر به ایجاد تغییراتی در حوزه‌ی تحقیقات و آموزش خطمی عمومی گردید. طی دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ و در دوران جنگ سرد، مطالبات

¹ Lavender

² Wu, Lai & Choi

³ Smith & Larimer

⁴ The Policy Orientation

⁵ Seligman

مردمی در جهت مساوات اجتماعی، لزوم تغییرات در حوزه‌های آموزشی و پژوهشی خطمشی عمومی را دو چندان نمود. طی این دوره مفاهیمی مانند رفاه اجتماعی، دفاع ملی، مفاهیم نوین اقتصادی و هم‌چنین بودجه‌بندی در حوزه‌ی خطمشی عمومی مدنظر قرار گرفت (گوا-می و ماسلو،^۱ ۲۰۰۶، ص ۴۱۷). طی این دوره، نیاز به روش‌های برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری پیشرفته در بخش دولتی مانند برنامه‌ریزی و نظام‌های برنامه و بودجه منجر به تأکید بر اهمیت مهارت‌های کمی در آموزش خطمشی عمومی شده و در راستای پاسخ‌گویی به تقاضای تحلیل کمی خطمشی، طی سال‌های ۱۹۷۱-۱۹۶۷، دوره‌های تحلیل خطمشی عمومی در دانشکده‌ی کندی دانشگاه هاروارد^۲، دانشکده‌ی خطمشی گذاری عمومی دانشگاه برکلی کالیفرنیا^۳، دانشکده‌ی حوزه‌ی عمومی و شهری کارنگی^۴ و مؤسسه‌ی دانش خطمشی و امور عمومی دانشگاه دوک^۵ ایجاد گردیدند (آلیسون^۶، ۲۰۰۶، ص ۶۲).

در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، تعداد دوره‌های خطمشی عمومی با توجه به نیاز دولت‌ها و هم‌چنین ارتقاء جایگاه اتاق‌های فکر در ایالات متحده آمریکا، رشد قابل‌توجهی پیدا نمود. در دهه‌ی ۱۹۹۰، علاوه بر ایالات متحده آمریکا، اروپا و کانادا نیز اقدام به برگزاری این دوره‌ها در زیرمجموعه‌ی دوره‌های اداری عمومی و دانش سیاست نمودند و در نهایت، ظهور تغییرات در کشورهای اروپای شرقی و دانشگاه‌های آن‌ها طی دهه ۱۹۹۰، منجر به گسترش بیشتر حوزه‌ی آموزش و تحقیقات خطمشی عمومی در سراسر اروپا گردید (گوا-می و ماسلو، ۲۰۰۶، ۴۱۹). و اکنون دامنه‌ی توسعه‌ی آن به شرق آسیا و دیگر کشورهای جهان همچون ایران رسیده است.

هم‌راستا با تغییر کارکردهای خطمشی، دوره‌های آموزشی آن نیز می‌بایست تغییر کند. در این راستا انجمن تحلیل خطمشی عمومی و مدیریت^۷ در سال ۱۹۹۹ کنفرانسی با عنوان تغییرات دوره‌های خطمشی عمومی برپا نمود (لین^۸، ۲۰۰۱، ص ۱۶۱)، که در طی آن، مقرر گردید تعدادی از دانشکده‌های دانشکده‌های اداره و امور عمومی تبدیل به دانشگاه‌های خطمشی عمومی گردند (گوا-می و ماسلو، ۲۰۰۶، ۴۱۹).

هم‌زمان با گسترش آموزش و پژوهش در حوزه‌ی خطمشی عمومی در سطح جهان، میان دانشگاه‌های برگزارکننده‌ی دوره‌های خطمشی عمومی نیز در نحوه‌ی برگزاری دوره‌ها تفاوت ایجاد شد. در دانشگاه‌های ایالات متحده‌ی آمریکا، علاوه بر روش‌های آموزشی نظری، آموزش تحلیل خطمشی از

¹ Geva-May & Maslove

² Harvard Kennedy School

³ University of California-Berkeley's Graduate School of Public Policy

⁴ Carnegie-Mellon University's School of Urban and Public Affairs

⁵ Duke University's Institute of Policy Science and Public Affairs

⁶ Allison

⁷ Association for Public Policy Analysis and Management (APPAM)

⁸ Lynn

طریق مراکز تحقیقاتی این دانشگاه‌ها صورت می‌پذیرد. تقریباً تمام دانشگاه‌های این کشور دارای مراکز تحقیقاتی بوده که بر روی سطوح گوناگون دولت و حوزه‌های مختلف خط‌مشی عمومی مانند آموزش، مسکن، بهداشت، محیط‌زیست و ... تمرکز نموده‌اند (گوا- می و ماسلو، ۲۰۰۶، ۴۲۰). همان‌گونه که دلئون^۱ بیان می‌کند، تقریباً در تمامی دانشگاه‌های متولی برنامه‌های اداره و خط‌مشی عمومی، تعدادی از اعضای هیئت‌علمی علاوه بر حوزهی آموزش، در تحقیقات و پژوهش نیز فعالیت می‌کنند. مضاف بر این‌که دانشکده‌های خط‌مشی عمومی در ایالات متحده آمریکا، روابط نزدیکی با حوزهی کسب‌وکار داشته و در راستای تأمین منابع مالی خود نسبت به دانشکده‌های اروپا و کانادا وابستگی کمتری به کمک‌های مالی دولتی دارند. در مقایسه با سبک آمریکایی، آموزش خط‌مشی عمومی و اداره‌ی عمومی در کانادا و اروپا، عمدتاً مبتنی بر آموزش نظری بوده و دوره‌ی خط‌مشی عمومی، زیر نظر یکی از دانشکده‌های کسب‌وکار، علوم سیاسی و یا علوم اداره، ارائه می‌گردد (۲۰۰۶، ص ۵۱).

به‌طور خلاصه می‌توان گفت برنامه‌های آموزشی و دوره‌های تحصیلی رشته‌ی خط‌مشی عمومی در دانشگاه‌های برتر و پیشرو آمریکا ایجاد شد و اکنون نیز انجمن تحلیل خط‌مشی عمومی و مدیریت^۲ ناظر بر دوره‌های کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی است و دانشگاه‌ها و دوره‌ها به دنبال عضویت در این کانون هستند (مید^۳، ۲۰۱۳، ص ۳۹۰). با نظر داشت به آموزش نظری خط‌مشی عمومی در اروپا، رویکرد دانشگاه‌های این قاره به رشته‌ی خط‌مشی عمومی عمدتاً کیفی بوده اما در نقطه‌ی مقابل، در اغلب دوره‌های آموزش خط‌مشی عمومی در آمریکا بر روش‌های کمی تأکید می‌گردد. در تحقیقی که توسط مارکول و ایوانوا^۴ (۲۰۱۰) انجام شد، این‌گونه بیان گردید که اگرچه هم‌اکنون رویکرد کمی در آموزش خط‌مشی عمومی غالب بوده اما روندها بیان‌گر حرکت به سمت آموزش‌های کیفی می‌باشد (ص ۲۷۳).

آموزش خط‌مشی عمومی

آموزش حوزه‌ی خط‌مشی عمومی با ضرورت درک ارتباط حوزه‌های خط‌مشی و سیاست^۵ انجام می‌پذیرد. در نتیجه تلاش می‌گردد از یک‌طرف در راستای تحلیل خط‌مشی و مطالعه‌ی وظایف دولت، اصول اقتصاد خرد و آمار تدریس شود و از طرف دیگر مبانی و اصول دانش سیاست، نظیر دروس فرآیند قانون‌گذاری، اجرا و اداره آموزش داده شود. اصل پایه‌ای آموزش خط‌مشی عمومی ایجاد یکپارچگی میان حوزه‌های گوناگون دانش و ضرورت توجه به ابعاد کمی و کیفی به‌صورت هم‌زمان می‌باشد.

¹ DeLeon

² Public Policy Analysis and Management

³ Mead

⁴ Marchol, & Ivanova

⁵ politics

دلیل مهم‌تر برای تاسیس رشته خطمشی عمومی این بوده که مطالعه مسائل پیچیده دنیای امروز با استفاده از دانش تکررشته‌ای مثلاً اقتصاد، سیاست، بهداشت، مدیریت و ... میسر نبوده یا نتیجه‌ای مناسب را احتمالاً به بار نیاورده است. در نتیجه پژوهشگران و دانشجویان رشته خطمشی عمومی با اتکا به دانش بین‌رشته‌ای خود منبعث از سیاست، اقتصاد، مدیریت و جامعه‌شناسی به بررسی مسائل عمومی پرداخته‌اند. بنابراین ضرورت تاسیس رشته خطمشی عمومی در تمام کشورها و بخصوص کشور ایران، امری ضروری و اجتناب ناپذیر است.

این شیوه‌ی آموزش بر این مبنا تدوین گردیده که اندیشمندان حوزه‌ی خطمشی معتقدند در راستای حل مشکل عمومی ابتدا بایستی خطمشی بدون توجه به سیاست، تحلیل و بررسی گردیده و پس از آن موانعی که ممکن است در فرآیندهای اداری و قانونی به وجود آید، مدنظر قرار گیرند. در راستای برقراری پیوند میان خطمشی و سیاست در برنامه‌های آموزشی این رشته به دو طریق عمل می‌شود: برگزاری سمینار و انجام پروژه‌ی نهایی دوره^۱. در پروژه‌ی نهایی، دانشجویان مشکلات سازمان‌های غیرانتفاعی و دولتی را مورد بررسی قرار داده و در این خصوص گزارشی تهیه نمایند. در نتیجه‌ی این دو ابزار آموزشی مهارت‌های استدلال سیاسی و تحلیل خطمشی دانشجویان دوره‌ی خطمشی‌گذاری عمومی افزایش می‌یابد (محمودزاده و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۱۱).

از سال ۱۹۸۰ در راستای بررسی برنامه‌های آموزش خطمشی عمومی و علوم سیاسی، این برنامه‌ها از لحاظ عناوین و روش‌های تدریس در دانشگاه‌های آمریکا مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. در یک بررسی ۷۱ برنامه آموزشی خطمشی‌گذاری عمومی مورد بررسی قرار گرفته و مشخص گردید که در حدود $\frac{2}{3}$ برنامه‌ها، آمار پیشرفته تدریس می‌شود. از طرف دیگر، $\frac{2}{5}$ برنامه‌ها تأکید بیشتری بر روی روش‌های کیفی داشتند، بنابراین این‌گونه نتیجه‌گیری شد که در آموزش خطمشی‌گذاری، روش‌های کمی بیش از روش‌های کیفی مورد تأکید هستند (مارکول و ایوانوا، ۲۰۱۰، ص ۲۶۲).

البته این انتقاد در ارتباط با رویکردهای کمی وجود دارد که کمی‌سازی یک مدل، بسیاری از جنبه‌های مشکل عمومی را ساده‌سازی کرده و این موضوع در جهان پیچیده و پویای امروزی برای حکمرانی و خطمشی‌گذاری مناسب نیست. درحالی‌که رویکردهای کیفی با کاربردهای تفسیری و واقعیت‌گرایی خود در تحلیل خطمشی مسائل جهانی موفق‌تر هستند. در نتیجه رایج بودن روش‌های کمی در آموزش، برای جهان پیچیده و غیرقابل پیش‌بینی حکمرانی موردانتقاد واقع گردیده است (مارکول و ایوانوا، ۲۰۱۰، ص ۲۶۵).

¹ Policy Capstone

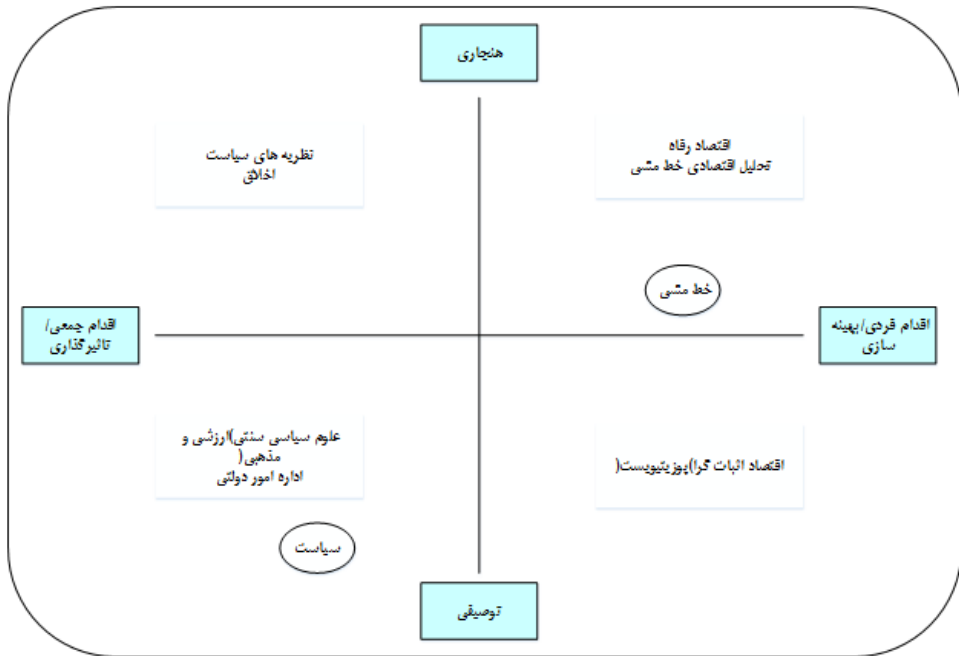

برای این که فهم درستی از حوزه‌ی خط‌مشی عمومی و جایگاه آن به دست آید، برخی از الگوهای کلان در مورد خط‌مشی عمومی و آموزش آن بیان می‌گردد. لازم به ذکر است که برداشت‌های بسیار متفاوتی از خط‌مشی عمومی به خاطر ماهیت میان‌رشته‌ای آن وجود دارد. در این پژوهش با توجه به محدودیت‌های پژوهش سه الگوی مهم در تحلیل و فهم گستره‌ی حوزه خط‌مشی عمومی ارائه می‌شود. الگوی اول بر اساس کتاب معروف «درآمدی بر نظریه خط‌مشی عمومی (تقابل نظری عقلانیت‌گراها و فرا اثبات‌گراها)» نوشته‌ی اسمیت و لاریمر است. بنابر نظر اسمیت دو رویکرد کلان در تحلیل خط‌مشی وجود دارد که عبارتند از رویکرد عقلانیت‌گرا و رویکرد فرا اثبات‌گرا (اسمیت و لاریمر ۲۰۰۹، ص ۱۰۵). بسیاری از جوانب رویکرد عقلانیت‌گرا به جریان اصلی تحلیل خط‌مشی تبدیل شده‌اند. برای مثال دوره‌های درسی تحلیل خط‌مشی کم‌وبیش به دانشجویان آموزش می‌دهد تا تحلیل خط‌مشی را به‌عنوان نوعی پارادایم حل مسئله‌ی خطی تصور کنند که هدف اصلی آن توصیه‌ی بهترین بدیل خط‌مشی برای یک مسئله‌ی معین به مشتری است (شلوک^۱، ۱۹۹۷، ص ۲۲۸؛ ویمر و وینج^۲، ۲۰۰۵، ص ۱). این امر غالباً با استفاده از شیوه‌های کمی پیشرفته انجام می‌شود. دقیقاً از هر چیزی که در جعبه‌ی ابزار نظریه‌پردازان بازی، آماردانان و اقتصاددانان وجود دارد، استفاده می‌شود (اسمیت و لاریمر ۲۰۰۹، ص ۱۰۶). رویکرد فرا اثبات‌گرا، تحلیل‌گر خط‌مشی را به‌عنوان یک مفسر، میانجی و یک تسهیل‌گر تصور می‌کند. یک تحلیل‌گر فرا اثبات‌گرا کسی است که نه تنها نگاه‌های مختلف و چرایی وجود آن‌ها و تعارض بین آن‌ها را فهم می‌کند بلکه کسی است که شیوه‌های گوناگون ارتباط را دانسته و در پی پیوند زدن این دیدگاه‌های متفاوت است. یکی از راه‌های انجام این کار تحلیل خط‌مشی مشارکتی است (اسمیت و لاریمر ۲۰۰۹، ص ۱۰۶).

مید (۲۰۱۳) نیز در مقاله‌ای الگویی را برای آموزش و تدریس خط‌مشی عمومی در دانشگاه‌ها ارائه می‌دهد. او چهار منظر را برای آموزش خط‌مشی عمومی در نظر می‌گیرد. این چهار منظر عبارتند از: هنجاری، توصیفی، اقدام فردی/بهینه‌سازی و اقدام جمعی. بر این اساس او بیان می‌کند که آموزش خط‌مشی عمومی نه صرفاً آموزش علم اقتصاد و کمی است و نه صرفاً آموزش علوم سیاسی. او چهار گونه طیف درسی آموزشی را برای رشته‌ی خط‌مشی عمومی ارائه می‌دهد. گونه‌ی نخست، آموزش‌های مربوط به اقتصاد رفاه و تحلیل اقتصادی خط‌مشی است. گونه‌ی دوم بحث‌های مربوط به علوم سیاسی از جمله نظریه‌های سیاست و اخلاق است که بایستی یک دانش‌پژوه خط‌مشی از آن آگاهی داشته باشد. گونه‌ی سوم، بحث‌های مربوط به ارزش‌های مذهبی و ملی و اداره‌ی امور دولتی است. و گونه‌ی آخر آموزش اقتصاد اثبات‌گراست (ص ۳۹۳).

¹ Shulock

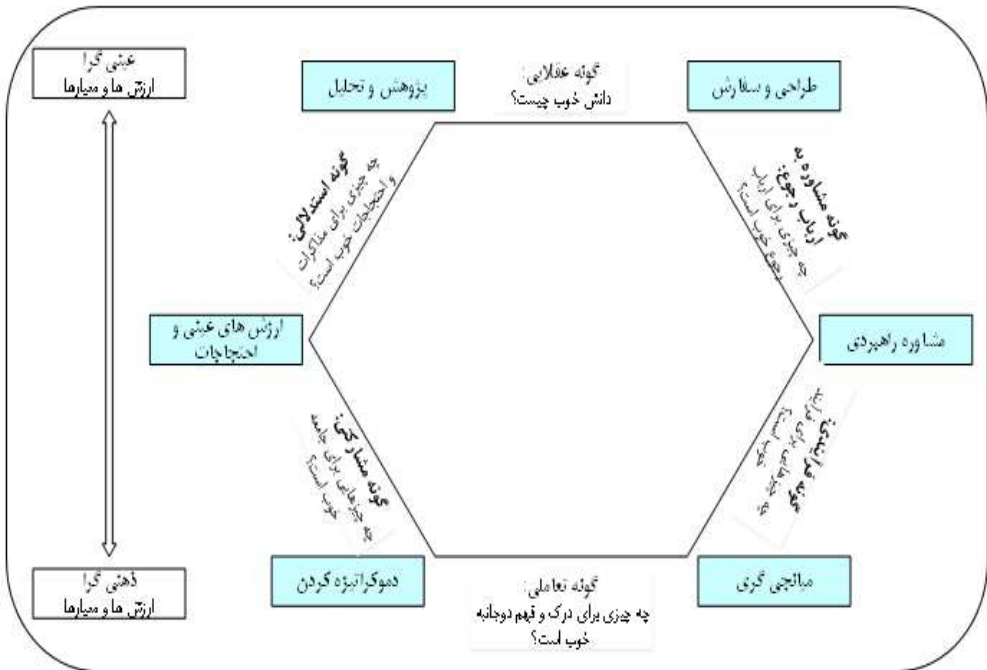
² Weimer and Vining

شکل ۱: الگوی آموزش خط‌مشی عمومی از منظر مید (۲۰۱۳، ص ۳۹۴)

الگوی سومی که در این‌جا مطرح می‌شود الگویی است که توسط مایر و همکارانش^۱ ارائه شده است. بر اساس این الگو، آموزش خط‌مشی عمومی شش بعد دارد که بر اساس آن شش نوع گونه شناسی ایجاد می‌شود. در شکل شماره ۲ ابعاد و گونه شناسی الگوی مایر و همکارانش نشان داده شده است.

¹ Mayer& etc

شکل ۲: چارچوب فهم و طراحی خطمشی عمومی از نگاه مایر و همکاران (۲۰۱۳، ص ۴۸).

با بررسی این الگوها و مدل‌ها مشخص می‌شود که آموزش خطمشی عمومی یک آموزش میان‌رشته‌ای است و نایستی در آموزش این رشته، رویکرد خاصی همچون اقتصاد، سیاست یا حقوق حاکم شود. عرصه‌ی خطمشی عمومی هم عرصه‌ای است که هم‌زمان ناظر به سیاست و علوم سیاسی، مباحث اقتصادی و روش‌های کمی، ارزش‌های دینی و مذهبی و ملی است که دانشجویان خطمشی عمومی بایستی به‌صورت توأمان با این موارد آشنا شوند تا هم در مقام مشاوره به خطمشی‌گذاران و هم در مقام طراحی و تحلیل خطمشی‌های عمومی موفق باشند.

پیشینه‌ی پژوهش

در بررسی پیشینه‌ی پژوهش‌های انجام شده در زمینه‌ی تدوین برنامه‌ریزی درسی رشته‌ی کارشناسی ارشد خطمشی عمومی، هم پژوهش‌های داخلی و هم پژوهش‌های خارجی به‌صورت مختصر بیان می‌گردد.

مورکال و ایوانوا (۲۰۱۰) در پژوهشی با روش تحلیل مضمون، روش‌های تدریس خطمشی عمومی در ۴۴ دانشگاه آمریکا را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها دریافتند که اغلب دانشگاه‌ها در تدریس خطمشی عمومی، روش‌های کمی و اقتصادی را به کار می‌گیرند (ص ۲۵۵).

کاستیلو^۱ (۲۰۱۴) در مقاله‌ی «آموزش خطمشی عمومی در محیط‌های شهری»، به بررسی چالش‌های آموزش خطمشی عمومی می‌پردازد. در این مقاله، نویسنده به دنبال این است که یک روش کاربردی برای آموزش خطمشی عمومی به دانشجویان معرفی کند. او بیان می‌کند که مدرسان خطمشی عمومی باید با به‌کارگیری یک رویکرد فعال و کاربردی، فرآیند خطمشی عمومی را برای دانشجویان تدریس کنند. او ضمن اشاره به مشکل آموزش مبانی نظری و نظریه‌های خطمشی، برآنست که این مشکل، در هنگامه‌ی تدریس عملیاتی و فنی خطمشی به دانشجویان تشدید می‌شود (ص ۳)، او معتقد است که آموزش خطمشی عمومی به دانشجویانی که در عرصه‌ی عمومی و دولتی حضور ندارند، بسیار دشوار است. کاستیلو چالش دیگر را، جزئی شدن آموزش خطمشی عمومی، و جدایی از دنیای سیاست، و تأکید بیش‌ازحد بر جوانب فنی می‌داند (ص ۸).

مید (۲۰۱۳) در مقاله‌ی «آموزش خطمشی عمومی: پیوند بین خطمشی و سیاست»، معتقد است که رویکرد مناسب در آموزش خطمشی عمومی، برقراری پیوند مناسب بین علوم اقتصادی و علوم سیاسی است. او همچنین یک برنامه‌ی توصیفی برای دوره‌های خطمشی عمومی ارائه می‌دهد. وی هم‌چنین بیان می‌کند که آموزش خطمشی عمومی بسیار علمی و روشمند شده و واقعیت حکومت و دولت موردتوجه قرار نمی‌گیرد. البته او ضمن واکاوی دلایل جدایی خطمشی و سیاست در آموزش خطمشی، بیان می‌کند که امروزه اساتید در تدریس خطمشی عمومی به دنبال ترکیب جنبه‌های خطمشی و سیاست هستند. نویسنده در پایان می‌گوید که بهترین رویکرد در آموزش خطمشی عمومی ترکیب دو رویکرد خطمشی (اقتصادی) و سیاسی است. هر یک از این دو رویکرد، دلالت‌هایی را برای فهم خطمشی عمومی ارائه می‌دهند که در آموزش خطمشی عمومی باید در نظر گرفته شود (ص ۳۸۹).

لایی و چویی (۲۰۱۲) در مقاله‌ی «آموزش خطمشی عمومی در شرق آسیا (آرمان‌های تطبیقی، پتانسیل‌ها و چالش‌ها)»، آموزش خطمشی عمومی در شرق آسیا را از طریق دوره‌های ارائه‌شده‌ی خطمشی عمومی در برنامه‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های مهم چین، تایوان، کره جنوبی و ژاپن بررسی می‌کند. او بیان می‌کند که چهار محور در آموزش خطمشی عمومی در کشورهای شرق آسیا وجود دارد: مبانی و اصول خطمشی، فرآیند خطمشی، زمینه و محیط خطمشی و تحلیل خطمشی. آموزش خطمشی عمومی در شرق آسیا، به‌شدت تحت تأثیر نظریه‌ها و ابزار یادگیری نویسندگان غربی بوده است. کتاب‌های نوشته‌شده به‌وسیله‌ی نویسندگان غربی اغلب به‌عنوان کتاب‌های الزامی در

^۱ Castillo

دوره‌های خطمشی عمومی تدریس می‌شود، درحالی‌که کتاب‌های نوشته‌شده به‌وسیله نویسندگان محلی عمدتاً مغلوب نظریه‌های نویسندگان غربی می‌شود (ص ۳۸۸).

در بررسی پیشینه پژوهش در مورد آموزش رشته خطمشی عمومی در دانشگاه‌های کشور، بایستی به این نکته توجه داشت که این رشته بیشتر در سطح دکتری موجود است. دانشگاه‌هایی همچون علامه طباطبایی، تربیت مدرس، تهران و ... رشته‌ی تصمیم‌گیری و خطمشی گذاری عمومی را با عناوین مختلف و گرایش‌های مختلف مثل منابع انسانی، رفتار سازمانی، تصمیم‌گیری و ... در دوره دکتری خود ارائه می‌دهند. لازم به ذکر است که در کشور ما ارتباط بسیار نزدیکی بین خطمشی گذاری عمومی و مدیریت دولتی وجود دارد و عمدتاً این دوره‌ها مشابه هستند.

این پژوهش به‌طور خاص بر تدوین برنامه‌ی درسی دوره‌ی کارشناسی ارشد ناپیوسته‌ی رشته خطمشی‌گذاری عمومی تمرکز دارد و مقاطع تحصیلی کارشناسی و دکتری از محدوده‌ی این پژوهش خارج هستند. بایستی بیان کرد که به‌طور خاص رشته‌ی کارشناسی ارشد ناپیوسته با عنوان خطمشی گذاری عمومی در کشور فعلاً موجود نمی‌باشد؛ تنها رشته کارشناسی ارشد «مدیریت سیاستگذاری عمومی» خاص جامعه‌المصطفی وجود دارد. در زمینه‌ی برنامه‌ی درسی در حوزه‌ی رشته‌ی خطمشی عمومی و مدیریت دولتی در داخل کشور، برخی از پژوهش‌ها انجام شده است که در ادامه به‌صورت مختصر معرفی می‌شوند.

امامی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود با بررسی سبک برنامه‌ریزی داخلی و خارجی در رشته مدیریت دولتی، بایسته‌های برنامه‌ریزی درسی میان‌رشته‌ای در قالب هفت محور (۱) تیم برنامه‌ریزی درسی، اهداف برنامه‌ی درسی، محتوا و ترکیب دروس، رویکردهای تلفیق، الزامات یاددهی و یادگیری، روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و روش‌های ارزشیابی برنامه‌ی درسی مطرح می‌گردد. در پایان نیز پیشنهادهایی برای ارتقای آموزش این رشته در کشور ارائه می‌گردد.

محمود زاده و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود تحت عنوان «بهسازی آموزش خطمشی گذاری، ضرورتی در راستای توسعه ظرفیت خطمشی‌گذاری جمهوری اسلامی ایران»، بهسازی آموزش خطمشی گذاری عمومی در دوران تحصیلات تکمیلی کشور را با توجه به نیازهای دانشی، بهره‌گیری از مدل شایستگی خطمشی‌گذاران و همچنین انجام مطالعات تطبیقی آموزش خطمشی گذاری در سایر دانشگاه‌های جهان تبیین کرده‌اند. این پژوهش، بهسازی آموزش خطمشی گذاری عمومی را در قالب بازبینی و تصحیح سرفصل‌ها و سایر ابزارهای آموزشی سازگار با تغییرات و تحولات معاصر و شرایط سیاسی و اقتصادی کشور مورد بررسی قرار داد.

شریف‌زاده (۱۳۹۰) در پژوهش خود که در خصوص دوره‌ی کارشناسی رشته مدیریت دولتی است، ابتدا مسائل آموزش عالی را بیان و در ادامه به ارزیابی برنامه‌ی آموزشی این رشته و نقش آن در بهبود

عملکرد آموزشی و کیفیت آن می‌پردازد. در این پژوهش با بررسی رشته‌ی مدیریت دولتی دوره کارشناسی چهارده دانشگاه تهران و نظرخواهی از اساتید دانشگاهی یک برنامه درسی برای دوره کارشناسی رشته‌ی مدیریت دولتی ارائه می‌دهد.

پور عزت و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان «به‌گزینی برنامه‌های آموزشی بر اساس مطالعه‌ی تطبیقی برخی از دانشگاه‌های معتبر جهان (مورد مطالعه: رشته اداره دولت و حکومت)»، با هدف بازنگری دروس کارشناسی رشته‌ی مدیریت دولتی ضمن بررسی سیر تاریخی شکل‌گیری رشته‌ی مدیریت دولتی در ایران، برخی از برنامه‌های آموزشی در حال اجرای دانشگاه‌های معتبر دنیا را بررسی کرده و برنامه‌ای پیشنهادی برای اجرا در ایران و با امکان انتخاب دروس اختیاری در قالب هفت بسته، در گرایش‌های مطالعه‌ی تطبیقی حکومت، مدیریت استراتژیک، آینده‌پژوهی، تشکیلات و طراحی ساختار حکومت، اقتصاد و رفاه اجتماعی، فرهنگ و آموزش عمومی، و سیاست و امنیت ملی در آن پیش‌بینی شد.

همان‌گونه که مشخص است بیشتر پژوهش‌های انجام شده تمرکزشان بر حوزه اداره‌ی امور عمومی (مدیریت دولتی) بوده است. تنها پژوهشی که به‌طور خاص به بحث برنامه‌ریزی درسی خط‌مشی عمومی پرداخته است، پژوهش محمودزاده و همکاران است که مقاله‌ای همایشی بوده و در نمونه‌گیری، تحلیل و ارائه‌ی برنامه درسی، از لحاظ پژوهشی کمبودهای بسیاری دارد.

پژوهش حاضر درصدد است با بهره‌گیری از روشی علمی و الگوی مورد استفاده در برنامه‌ریزی درسی (الگوی بردی) و با بررسی رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی دانشگاه‌های برتر اروپا و آمریکا که در رتبه‌بندی‌های معتبر جایگاه خوبی دارند و همچنین اقتضائات ملی و ارزشی کشور، برنامه‌ی درسی مناسبی برای آموزش خط‌مشی عمومی در کشور ارائه دهد.

هوشمندی برنامه، حلقه مفقوده

نوآوری و مزیت پژوهش حاضر نسبت به تحقیقات مشابه، در جهت‌گیری آن در ارائه‌ی برنامه‌ی هوشمند است. سیستم هوشمند، سیستمی است که با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و هوشمندی تکنولوژیک به‌طور مستمر در حال کسب دانش و انتقال دانش، از منابع درون و برون سیستمی بوده و در برابر نیازهای محیطی به سرعت واکنش نشان می‌دهد (اسچوانینگر^۱، ۲۰۰۱).

¹ Schwaninger

سیستم هوشمند، سیستمی است که با ادغام جنبه‌های مختلف یادگیری و انطباق با فرآیند بازخور شناخته می‌شود. عوامل متمایز کننده سیستم هوشمند عبارتند از (گبار^۱، ۲۰۰۷).

- انطباق و سازگاری با تغییرات بیرونی بعنوان عملکرد یک محرک و عامل بیرونی؛
- تاثیرگذاری و شکل دهی به محیط خود؛
- تغییر و پیدا کردن محیط جدید و یا سازماندهی مجدد خود با محیط جدید؛
- مشارکت مثبت در توانمندسازی و توسعه سازمان به مثابه کل.

یادگیری، دانش آفرینی، واکنش سریع و انعطاف‌پذیری بر مبنای فناوری اطلاعات، اساس سازمان هوشمند است. سازمان هوشمند نیازمند یادگیری، ارتباطات مداوم، ابزارهای فناوری اطلاعات، دانش افزایی، بصیرت و واکنش سریع است (آنگلیس^۲، ۲۰۱۳).

روش تحقیق

رویکرد پژوهش^۳ حاضر تطبیقی بوده و در قالب سه مرحله‌ی داده‌یابی، داده‌کاوی و اعتباریابی سامان داده شده است. رویکرد تطبیقی، یکی از رویکردهای مطرح پژوهش بر اساس مدل پیاز پژوهش^۴ می‌باشد (ساندرز-لویز و تورنچیل^۵، ۲۰۱۶، ص ۱۳۹). پژوهش تطبیقی و مقایسه‌ای در حوزه علوم اجتماعی پیشینه‌ای طولانی دارد؛ تا آنجا که می‌توان ادعا کرد سابقه‌ی به کارگیری آن در علوم اجتماعی هم زمان با شکل‌گیری علوم اجتماعی بوده است (میلز^۶، ۲۰۰۶، ص ۶۱۹). مطالعه‌ی تطبیقی برنامه‌های درسی سایر نقاط جهان، این فرصت را فراهم می‌کند که ضمن آشنایی با مبانی منطقی متفاوت برنامه‌نویسی درسی، امکان انتخاب مبانی مناسب‌تر برنامه‌ریزی درسی در کشور فراهم آید (لاندمن^۷، ۲۰۱۴، ص ۱۸).

در این تحقیق، داده‌یابی از طریق روش کتابخانه‌ای صورت گرفته و پس از جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل اولیه‌ی آن‌ها، الگوی بردی جهت تطبیق و تحلیل اطلاعات انتخاب گردید. توضیح این‌که یکی از مهم‌ترین روش‌های مقایسه‌ی تطبیقی برنامه‌های آموزشی، الگوی بردی می‌باشد. از نظر بردی در مطالعات تطبیقی، باید روش‌های آموزشی شناخته‌شده و شیوه‌ی آموزشی مناسب انتخاب شود. این الگو

¹ Gabbar

² Angelis

³ Research approaches

⁴ The research onion

⁵ Saunders, Lewis & Thornhill

⁶ Mills

⁷ Landman

در مطالعات گوناگون در ایران و سایر نقاط جهان برای مقایسه‌ی رویکردهای آموزشی به کار گرفته می‌شود (آسره و باقرزاده^۱، ۲۰۱۳، ص ۹۸۸).

الگوی بردی چهار مرحله‌ی توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه را در مطالعات تطبیقی مشخص می‌کند. بر اساس این الگو ابتدا اطلاعات مورد نیاز درباره‌ی رشته‌های کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی دانشگاه‌های برتر دنیا گردآوری و تفسیر شده‌اند، سپس طبقه‌بندی و در مرحله‌ی آخر تفاوت‌ها و تشابهات مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته‌اند. نمونه‌ی بررسی از میان ۱۵ دانشگاه برتر دنیا در رتبه‌بندی‌های معتبر بوده‌اند. اگرچه تلاش شد تا مهم‌ترین برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌های برتر دنیا مورد تحلیل قرار گیرد، اما این پژوهش با دو محدودیت مواجه بود:

- برنامه‌ی آموزشی به‌طور کامل حدود مرز آنچه را که اساتید باید آموزش دهند، تعیین نمی‌کند؛
- حذف موضوعات خاص از برنامه‌های درسی و انعطاف‌پذیری آن‌ها در دانشگاه‌های برتر دنیا بسیار بالا است، فلذا برنامه‌های درسی رشته به‌طور کامل مشخص‌کننده‌ی نحوه‌ی برگزاری و اجرای دوره نیست.

روش مطالعه‌ی تطبیقی با نظر داشت برخی از ویژگی‌های موجود در جوامع گوناگون، آن‌ها را از حیث ویژگی‌های مذکور بررسی می‌کند. حاصل مطالعه‌ی تطبیقی ممکن است رسیدن به یک الگوی رهنما و به‌گزینی^۲ شده باشد (لاندمن، ۲۰۱۴، ص ۱۸). واحد مطالعه در این پژوهش برنامه‌ی درسی است؛ روش نمونه‌گیری نیز روش هدفمند است؛ در این روش با توجه به نوع ویژگی مورد نظر پژوهشگران به نمونه‌هایی که از ویژگی‌های خاص برخوردارند، مراجعه می‌شود (نیومن^۳، ۲۰۱۴). بر این اساس پژوهشگران به گونه‌ی هدفمند برنامه درسی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی ۱۵ دانشگاه معتبر جهان شناسایی و مورد بررسی قرار دادند و با الگوی بردی و در قالب گروه کانونی تحلیل کردند. در مرحله‌ی اعتباریابی، پژوهشگران، نتایج حاصله از طریق روش نمونه‌گیری گلوله برفی و در قالب روش دلفی به ۵ نفر از خبرگان خط‌مشی‌گذاری عمومی ارائه گردید و مورد تأیید قرار گرفت.

مراحل انجام پژوهش

در این بخش مراحل‌ی که برای دستیابی به برنامه آموزشی خط‌مشی عمومی در مقطع کارشناسی ارشد طی شد، بیان می‌شود. این مراحل به ترتیب عبارتند از:

۱. مطالعه‌ی مبانی نظری و ادبیات موضوع

^۱ Assareh & Bagherzadeh

^۲ benchmark

^۳ Neuman

در مرحله نخست، پژوهشگران، مقالات و پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون آموزش و تدریس خطمشی عمومی در داخل و خارج از کشور را شناسایی کرد که در بخش پیشینه‌ی پژوهش معرفی شدند. هدف از این مرحله، مشخص کردن جایگاه این پژوهش در میان پژوهش‌های انجام‌شده و تعیین رسالت و هدف پژوهش بود. هم‌چنین در این مرحله، پژوهشگران با اساتید و خبرگان حوزه‌ی خطمشی عمومی در دانشگاه‌های گوناگون نظیر دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه علم و صنعت و ... مشورت کردند تا آشنایی نسبی با ادبیات موضوع در این عرصه حاصل شود.

۲. شناسایی دوره‌های برتر کارشناسی ارشد دانشگاه‌های جهان

این مرحله که یکی از مهم‌ترین نوآوری‌های پژوهش حاضر در حوزه‌ی رشته‌ی خطمشی عمومی است، با مراجعه به مؤسسات بین‌المللی موجود، استانداردهای محتوای درسی این رشته از نظر آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. چندین مؤسسه در جهان وجود دارند که در زمینه‌ی «مدیریت دولتی و خطمشی عمومی» به ارائه‌ی استانداردهای آموزشی، ارزیابی و ارائه‌ی مجوز می‌پردازند که مهم‌ترین آن‌ها در طراحی رشته‌ی حاضر بررسی و رعایت شد. این مؤسسات عبارتند از: مؤسسه‌ی ملی دانشکده‌های امور عمومی و مدیریت دولتی آمریکا^۱، مؤسسه‌ی مجوزدهی به دوره‌های مدیریت دولتی در اروپا^۲، انجمن تحلیل خطمشی عمومی و مدیریت^۳.

هم‌چنین با مراجعه به سایت مؤسسات رنکینگ و رتبه‌بندی دانشکده‌ها و رشته‌های برتر دنیا نظیر مؤسسه رتبه‌بندی دوره‌های کارشناسی ارشد در جهان^۴ و مؤسسه‌ی رتبه‌بندی رشته‌های دانشگاهی^۵، دانشکده‌های برتر رشته‌ی کارشناسی ارشد خطمشی عمومی شناسایی شدند و بعد با مراجعه به سایت آن دانشکده و بررسی رشته‌ی درسی و برنامه‌ی درسی آن‌ها، گزارشی از برنامه‌ی درسی رشته‌های کارشناسی ارشد خطمشی‌گذاری عمومی ارائه شد.

۳. مطالعه‌ی تطبیقی برنامه‌های دانشگاه‌های معتبر جهان

در این مرحله با مراجعه به برنامه‌ی درسی ۱۵ دانشگاهی که در رتبه‌بندی‌های معتبر توسط مؤسسات بین‌المللی جایگاه بالایی داشتند، سرفصل دوره، اهداف دوره، عناوین دروس و ... آن در قالب یک قالب مشخص استخراج شدند.

^۱ National Association of Schools of Public Affairs and Administration (NASPAA)

^۲ European Association for Public Administration Accreditation (EAPAA)

^۳ Association for Public Policy Analysis and Management (APPAM)

^۴ Eduniversal Best Masters ranking worldwide, from: best -master.com

^۵ <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-public-affairs-schools/public-policy-analysis-rankings>

۴. تبیین وضعیت موجود برنامه‌ی درسی دانشگاه‌های ایران

به‌منظور ارائه‌ی برنامه درسی کارشناسی ارشد رشته‌ی خط‌مشی عمومی و مدیریت دولتی برنامه‌های درسی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورد بررسی گرفتند تا دانشگاه‌های برتر جهان به‌صورت تطبیقی و مقایسه‌ای بررسی شوند. در کشور، تنها رشته‌ی کارشناسی ارشد ناپیوسته‌ی خط‌مشی عمومی، رشته‌ی «مدیریت سیاست‌گذاری عمومی» خاص جامعه‌المصطفی هست. هم‌چنین دوره‌ی کارشناسی ارشد پیوسته‌ی معارف اسلامی و مدیریت گرایش دولتی و سیاست‌گذاری عمومی در دانشگاه امام صادق (ع) برگزار می‌شود که چون کارشناسی ارشد پیوسته است، ماهیت برنامه‌ریزی درسی آن با کارشناسی ارشد ناپیوسته متفاوت است. البته لازم به ذکر است که در دانشگاه‌های داخل دوره‌ی دکتری رشته‌های خط‌مشی عمومی وجود دارد که به دلیل تمرکز پژوهش حاضر بر مقطع کارشناسی ارشد، از آن‌ها صرف‌نظر شده و نیاز است تا در پژوهشی دیگر به‌طور جداگانه بدان پرداخته شود.

۵. استفاده از الگوی بردی در توصیف و طبقه‌بندی برنامه‌های درسی

در این مرحله با استفاده از الگوی چهار مرحله‌ای بردی، برنامه‌های درسی دانشگاه‌های منتخب، تطبیق و تحلیل شده و رویکردهای هریک شناسایی گردید.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های حاصل از بررسی برنامه‌ی درسی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی دانشکده‌های برتر جهان، که بر اساس الگوی بردی تحلیل و مقایسه شدند، در چند زمینه قابل بررسی است. اولین موضوع، هدف تأسیس رشته‌ی خط‌مشی عمومی در دانشکده‌های خط‌مشی عمومی می‌باشد که به‌نوعی جهت دهنده‌ی اصلی دوره و برنامه‌ی درسی است. در جدول ۱ به تفکیک هر دانشکده/ دانشگاه، اهداف تأسیس رشته‌ی خط‌مشی عمومی، قابل مشاهده است.

جدول ۱: اهداف برنامه‌ی درسی دوره‌ی کارشناسی ارشد خطمی مشی عمومی دانشگاه‌های منتخب

اهداف	دانشکده / دانشگاه
آماده‌سازی دانشجویان برای فهم مسائل پیچیده‌ی دولت و جامعه و هم‌چنین تلاش برای یاددادن هنر حل مسئله به دانشجویان	دانشکده‌ی حکومت کنده - دانشگاه هاروارد
آشنایی دانشجویان با ابعاد عملی و کاربردی خطمی و اجرای خطمی و کسب مهارت‌ها و تکنیک‌های تحلیل خطمی	دانشکده‌ی خطمی عمومی گلدمن - دانشگاه کالیفرنیا
مسئله شناسی، و محدود شدن به یک حوزه‌ی خاص و تقویت توانایی‌های تحلیلی و مهارت‌های مدیریتی دانشجویان. این دانشکده رویکرد کاربردی در آموزش خطمی برای حل مشکلات واقعی جامعه و جهان دارد.	دانشکده‌ی خطمی‌گذاری جرارد، آر، فورد - دانشگاه میشیگان
آموزش میان‌رشته‌ای خطمی برای حل مسائل واقعی، تحلیل اطلاعات، یافتن راه‌حل‌های اثربخش و ارزیابی پیامدهای خطمی	دانشکده‌ی مطالعات خطمی عمومی هریس - دانشگاه شیکاگو
هدف این دوره آماده‌سازی دانشجویان با استفاده از آموزش‌های رسمی و عملیاتی جهت انجام فعالیت علمی و عملیاتی در حوزه‌های تخصصی (مثل کشاورزی، صنعت، آموزش عالی و ...) و هم‌چنین سازمان‌های فدرال، ایالتی، دولت‌های محلی و... است.	دانشکده‌ی مدیریت دولتی و خطمی عمومی - دانشگاه جرج واشنگتن
آموزش خطمی عمومی برای دوره‌ی حین خدمت مقامات سیاسی حوزه‌ی بین‌الملل؛ این برنامه‌ی درسی برای افرادی که هفت سال به بالا تجربه‌ی کاری در حوزه‌ی خدمات عمومی دارند، طراحی شده است.	دانشکده‌ی روابط عمومی و سیاست بین‌الملل وودرو ویلسون - دانشگاه پرینستون
این رشته به دنبال تربیت تحلیل‌گران، رهبران و مدیران در سطوح گوناگون دولت، سازمان‌های غیرانتفاعی و سازمان‌های داخلی و بین‌المللی است.	دانشکده‌ی خطمی عمومی سن فورد - دانشگاه دوک
هدف، آموزش میان‌رشته‌ای دانشجویان است و تلاش می‌شود که دانشجویان به یک «جعبه ابزار» مجهز شوند تا بتوانند با دقت به حل مسائل و مشکلات اساسی خطمی عمومی و مدیریت بپردازند.	دانشکده‌ی خطمی عمومی و مدیریت هاینز - دانشگاه ملون
هدف دوره، تعلیم مهارت‌های مورد نیاز به دانشجویان و تربیت آن‌ها برای شناخت مسائل جامعه و حل آن به‌منظور بهبود کارآیی بخش عمومی جامعه است.	دانشکده‌ی امور عمومی (اداره بنگاه‌های دولتی) فالت - دانشگاه ویسکانسین
هدف، آماده‌سازی و تربیت دانشجویان با دانش و مهارت، جهت مقابله با چالش‌های مهم خطمی عمومی در عرصه‌ی شهر، سازمان‌های دولت فدرال، سازمان‌های خصوصی و سازمان‌های غیرانتفاعی است.	دانشکده‌ی خطمی عمومی - دانشگاه تگزاس

اهداف	دانشکده / دانشگاه
هدف این دوره ایجاد مهارت تحلیل و درک چالش‌های خط‌مشی عمومی و اجرای آن است.	دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی - دانشگاه آکسفورد
کسب مهارت‌های تحلیل خط‌مشی، ارزیابی برنامه، مدیریت و سیاست به دانشجویان برای شناسایی و حل مسائل جامعه	دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی مک کورت - دانشگاه جورج تاون
هدف دوره‌ی کارشناسی ارشد این دانشکده این است که با رویکردی کاربردی، دانشجویان را آماده‌ی شناسایی مسائل و مشکلات و مقابله با آن‌ها نمایند.	دانشکده‌ی حکمرانی هرتی - رشته کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی
هدف این رشته تربیت دانشجویان ماهر در حوزه‌ی تجزیه و تحلیل، طراحی، ارزیابی خط‌مشی‌های عمومی است.	دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی - دانشگاه ماریلند
تعلیم مهارت‌های خط‌مشی عمومی و تجهیز دانشجویان به انواع ابزارها برای تحلیل و ارزیابی خط‌مشی‌ها.	دانشکده‌ی علوم خط‌مشی - دانشگاه پاریس

با بررسی و مقایسه‌ی اهداف دانشکده‌های گوناگون از تأسیس رشته خط‌مشی عمومی، می‌توان به این جمع‌بندی رسید که اهداف آموزشی و عملیاتی رشته‌ی خط‌مشی عمومی، تربیت افرادی دانشمند و ماهر با ویژگی‌های ذیل است:

- مسئله شناس و دارای هنر حل مسئله در عالم واقع؛
- دارای فهم و درک فرآیند خط‌مشی عمومی در عالم واقع؛
- دارای فهم میان‌رشته‌ای و توانا در کاربست و عملیاتی نمودن نظریه‌ها؛
- تحلیل‌گر و ارزیاب خبره‌ی خط‌مشی عمومی.

طول دوره‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی در دانشگاه‌های مذکور، اغلب دو ساله است که در سال نخست، اغلب، سرفصل‌های آموزش نظری خط‌مشی عمومی ارائه می‌شود و در سال دوم کاربرد آموزش‌های نظری در عالم واقع و انجام پروژه‌های کاربردی خط‌مشی عمومی در سطح دولت و جامعه آموزش داده می‌شود.

نکته‌ی بعدی در تحلیل دوره‌های خط‌مشی عمومی، تعداد واحد درسی، محور اصلی برنامه‌ی آموزشی و سرفصل‌های عناوین دروس ارائه‌شده در این دوره‌ها است. در جدول ۲، موارد مذکور به تفکیک دانشکده‌های گوناگون قابل مشاهده است.

جدول ۲: تشریح برنامه‌ی درسی و عناوین دروس رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی دانشگاه‌های منتخب

نام رشته	تعداد واحد	محور اصلی برنامه آموزشی	سرفصل و عناوین دروس	توضیحات دیگر
رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی - دانشکده‌ی حکومت‌کندی - دانشگاه هاروارد	۱۸ واحد	هسته‌ی اصلی برنامه‌های آموزشی دوره‌ی کارشناسی ارشد این دانشگاه شامل: تحلیل خط‌مشی، اقتصاد، مدیریت و رهبری، تحلیل‌های تجربی، مذاکره، اخلاق و سیاست می‌باشد.	بازار و شکست بازار تحلیل اقتصادی در خط‌مشی عمومی تحلیل کمی و روش‌های تجربی روش‌های تجربی تحلیل خط‌مشی نهادهای سیاسی و خط‌مشی عمومی مسئولیت‌پذیری در فعالیت‌های عمومی مدیریت، رهبری و تصمیم‌گیری مبانی تحلیل مذاکره ارائه تحلیل خط‌مشی (سمینار) انتخاب حوزه مطالعاتی خاص	کلاس‌های این رشته در دانشگاه هاروارد به صورت مورد کاوی می‌باشد و دانشجویان در گروه‌های کوچک و به صورت تیمی بر روی موضوعات و حوزه‌های خاص ناظر به خط‌مشی فعالیت پژوهشی و عملیاتی انجام می‌دهند.
رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی -	۲۰ واحد	محور اصلی برنامه‌ی آموزشی عبارتند از: ۱. فهم موضوعات خط‌مشی برای این‌که بیشتر با تمایز و تفاوت فضای بخش عمومی و خصوصی آشنا شوند.	قانون و خط‌مشی عمومی کاربرد اقتصاد در تحلیل خط‌مشی عمومی مدیریت و رهبری در بخش عمومی	در این دانشکده، دانشجویان ذیل نظر یک استاد راهنما به صورت

<p>تیمی بر روی مشکلات واقعی عرصه‌ی خط‌مشی عمومی متمرکز می‌شوند و فعالیت‌های پژوهشی و اجرایی خود را انجام می‌دهند.</p>	<p>تحلیل تصمیم‌گیری، مدل‌سازی و روش‌های کمی مقدمه‌ای بر تحلیل خط‌مشی ملاحظات سیاسی و سازمانی در تحلیل خط‌مشی‌های عمومی تحلیل خط‌مشی پیشرفته درس انتخابی درس انتخابی درس انتخابی</p>	<p>۲. یافتن بینشی وسیع و عمیق در ارزیابی خط‌مشی‌ها ۳. بررسی تکنیک‌های گوناگون جهت فهم چگونگی ایجاد خط‌مشی‌ها و هم‌چنین ارزیابی پیامدهای اجتماعی خط‌مشی‌ها ۴. ایجاد راهبردهایی برای اجرای موفق خط‌مشی‌های عمومی پذیرفته‌شده</p>	<p>مطالعاتی و انجام یک پروژه پژوهشی</p>	<p>دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی گلدمن - دانشگاه کالیفرنیا برکلی</p>
<p>دانشجویان، اختیار انتخاب درس‌هایی در زمینه‌ی خط‌مشی اجتماعی، تجارت بین‌الملل، آموزش، امنیت بین‌الملل، حقوق بشر، سیاست و ... را دارند.</p>	<p>علوم سیاسی در خط‌مشی عمومی حساب دیفرانسیل و انتگرال آمار اقتصاد خرد ارزش‌ها، اخلاق و خط‌مشی عمومی مدیریت دولتی تمارین خط‌مشی روش‌های کمی در ارزیابی برنامه (یا اقتصادسنجی کاربردی) دروس انتخابی (به انتخاب دانشجویان)</p>	<p>هسته‌ی اصلی دوره‌ی خط‌مشی عمومی تأکید می‌کند بر ایجاد مهارت، دانش و فهم عمیق اقتصادی، آماری، تحلیل سیاسی، اخلاق و مدیریت دولتی. همه دانشجویان آموزش‌های کمی برای تحلیل داده و ارزیابی برنامه را یاد می‌گیرند.</p>	<p>۴۸ واحد</p>	<p>رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی گذاری عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی‌گذاری جرارد، آر، فورد -دانشگاه میشیگان</p>
<p>در این دانشکده،</p>	<p>اقتصاد سیاسی برای خط‌مشی عمومی</p>	<p>هسته و ساختار اصلی دوره‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی</p>	<p>۱۸ واحد</p>	<p>رشته‌ی کارشناسی</p>

<p>دانشجویان بر روی حوزه‌ی خاص خط‌مشی تمرکز می‌کنند و واحدهای انتخابی که ارائه می‌شود، دانشجویان می‌توانند بر اساس علائق خود و حوزه‌های تخصصی خود موضوعات آن را ارائه دهند. در این دانشگاه امکانات لازم برای سفرهای خارجی و ملاقات با سیاست‌مداران و خط‌مشی‌گذاران فراهم است و دانشجویان می‌توانند افراد خاص را در کلاس درس برای سخنرانی دعوت کنند.</p>	<p>روش‌های آماری برای خط‌مشی پژوهی نهادهای سیاسی و فرآیند خط‌مشی تصمیمات و سازمان‌ها اصول اقتصاد خرد و خط‌مشی عمومی (۱ و ۲) دروس انتخابی به انتخاب دانشجویان (مانند ارزیابی برنامه، خط‌مشی خارجی آمریکا، خط‌مشی اجتماعی و ...)</p>	<p>عمومی دانشکده‌ی هریس شامل علوم اقتصادی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، آمار، اقتصادسنجی، اقتصاد سیاسی، تئوری تصمیم‌گیری، تئوری سازمان و ارزیابی برنامه است. در این دانشکده بیشتر با رویکرد کیفی به تحلیل خط‌مشی‌ها پرداخته می‌شود.</p>	<p>را باید بگذرانند به همراه ارائه‌ی پروژه</p>	<p>ارشد خط‌مشی گذاری عمومی - دانشکده‌ی مطالعات خط‌مشی عمومی هریس - دانشگاه شیکاگو</p>
<p>این برنامه تلاش می‌کند که دانشجویان را با مبانی اقتصادی، سیاسی و</p>	<p>واحدهای الزامی دوره (۲۱ واحد): روش تحقیق و آمار کاربردی مقدمه‌ای بر خط‌مشی عمومی</p>	<p>این برنامه متشکل از هفت واحد برای همه‌ی دانشجویان، سه واحد ناظر به حوزه‌ی مطالعاتی و سه واحد انتخابی است. این برنامه‌ی درسی تعادل بین</p>	<p>۴۰ واحد</p>	<p>رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی گذاری عمومی -</p>

<p>روش‌های تحقیق در تحلیل خط‌مشی آشنا سازد. هم‌چنین دانشجویان باید یک حوزه‌ی مطالعات خاص در خط‌مشی را انتخاب کنند تا پژوهش‌های ناظر به خط‌مشی را متمرکز در آن حوزه پیگیری کنند.</p>	<p>اقتصادسنجی در خط‌مشی پژوهی ۱ علم اقتصاد در تحلیل خط‌مشی (پیش‌نیاز اصلی این است که دانشجویان با مباحث اقتصاد خرد آشنایی داشته باشند) بودجه‌ریزی عمومی، تجزیه و تحلیل درآمد و مخارج دولت تحلیل هزینه منفعت ارزیابی برنامه‌های عمومی و غیرانتفاعی سمینار پروژه نهایی خط‌مشی (بعد از پایان همه برنامه‌های درسی این واحد برداشته می‌شود) واحد ناظر به حوزه مطالعاتی (۹ واحد) واحدهای انتخابی (۱۰ واحد)</p>	<p>شناخت ابزارهای عمومی تحلیل خط‌مشی و موضوعات و مسائل ناظر به حوزه‌های خاص خط‌مشی را در نظر می‌گیرد.</p>		<p>دانشکده‌ی مدیریت دولتی و خط‌مشی عمومی - دانشگاه جرج واشنگتن</p>
<p>دانشجویان این رشته باید مطالعات خود را در حوزه‌های مطالعاتی سلامت و سیاست‌های بهداشتی، علم و فناوری، سیاست‌های زیست‌محیطی، سیاست و برنامه‌ریزی شهری متمرکز</p>	<p>مالیه‌ی عمومی سازمان‌های صنعتی و خط‌مشی عمومی تئوری‌های سیاست‌های پولی و خط‌مشی خط‌مشی اقتصاد خرد سلامت عمومی، سیاست‌ها و خط‌مشی عمومی خط‌مشی‌های مهاجرت مذهب و زندگی اجتماعی اقتصاد خرد برای خط‌مشی عمومی</p>	<p>هسته‌ی اصلی برنامه‌ی کارشناسی ارشد بر آموزش اقتصاد، و تحلیل‌های رفتاری و سیاسی تأکید می‌کند.</p>	<p>۳۲ واحد</p>	<p>رشته‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی گذاری - دانشکده‌ی روابط عمومی و سیاست بین‌الملل وودر ویلسون - دانشگاه پرینستون</p>

<p>کنند.</p>	<p>قوانین، نهادها و خط‌مشی عمومی ملاحظات خط‌مشی در بودجه‌ی فدرال و ایالت‌ها اقتصادسنجی و خط‌مشی عمومی خط‌مشی‌های حقوقی و تنظیم مقررات بازار موضوعات انتخابی در تحلیل خط‌مشی</p>			
<p>دانشجویان این رشته هریک حوزه‌های خاص مطالعاتی را انتخاب می‌کنند و درس‌های انتخابی بر این اساس انتخاب می‌شود.</p>	<p>اقتصاد خرد و خط‌مشی‌گذاری عمومی سیاست در فرآیند خط‌مشی آمار و تحلیل داده تحلیل خط‌مشی اخلاق جهانی‌شدن و حکمرانی اقتصاد خرد: برنامه‌های خط‌مشی روش‌های ارزیابی کمی تحلیل خط‌مشی موضوع انتخابی (۴) مدیریت دولتی مدل‌های مهارت رهبری اخلاق (یا موضوع انتخابی) پروژه‌ی کارشناسی ارشد</p>	<p>محور اصلی برنامه‌ی آموزشی رشته‌ی خط‌مشی‌گذاری این دانشکده، آشنایی با مهارت‌های تحلیل خط‌مشی می‌باشد.</p>	<p>۳۲ واحد همراه با پروژه کارشناسی ارشد</p>	<p>رشته‌ی خط‌مشی گذاری عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی سن فورد - دانشگاه دوک</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ قیمت‌گذاری در آمریکا ✓ روش‌های تحلیل خط‌مشی: خط‌مشی‌های جهانی ✓ انرژی و منابع طبیعی ✓ مقدمه‌ای بر خط‌مشی‌های مهاجرت ✓ تحلیل هزینه منفعت ✓ تحلیل خط‌مشی‌های آموزش ✓ خط‌مشی نوآوری و فرآیندها ✓ خط‌مشی در اقتصاد جهانی ✓ موضوعات خط‌مشی: بودجه‌ی فدرال ✓ اقتصاد مدیریتی و مهندسی 	<p>برنامه‌ی این رشته‌ی درسی تمرکز می‌کنند بر تفکر میان‌رشته‌ای، کار تیمی و تربیت خبرگان از طریق تحصیلات آکادمیک، یادگیری تجربی، فعالیت‌های مشارکتی. برنامه‌های آموزشی بازار محور است با تأکید بر بخش عمومی، غیرانتفاعی و بخش خصوصی</p>	<p>۳۲ واحد</p>	<p>کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی و مدیریت - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی و مدیریت هایینز - دانشگاه ملون</p>
--	---	--	----------------	--

	<p>✓ شش واحد مورد نیاز برای رشته‌ی کارشناسی ارشد امور عمومی عبارت‌اند از:</p> <p>✓ نحوه‌ی شکل‌گیری خط‌مشی‌های عمومی در آمریکا و تجزیه و تحلیل خط‌مشی</p> <p>✓ معرفی روش‌های آماری برای تجزیه و تحلیل خط‌مشی عمومی، ارزیابی پیامدهای خط‌مشی</p> <p>✓ مقدمه‌ای بر مدیریت دولتی</p> <p>✓ مقدمه‌ای بر تجزیه و تحلیل خط‌مشی</p> <p>✓ کارگاه آموزشی امور عمومی: این واحد در ترم آخر است و دانشجویان تجربه‌ی عملی زیر نظر سرپرست اجرایی انجام می‌دهند. در این درس تمام ابزارهایی که با آن آشنا شده‌اند در دنیای واقعی و در بخش دولتی، غیرانتفاعی و خصوصی به کار می‌برند.</p> <p>✓ انتخاب دروس انتخابی از دروس: روش‌های آماری پیشرفته برای تجزیه و تحلیل خط‌مشی، ارزیابی برنامه عمومی، تجزیه و تحلیل هزینه-منفعت و ...</p>	<p>هسته‌ی اصلی واحدهای این رشته عبارت‌اند از: فرآیند خط‌مشی، مهارت در تحلیل آماری و اقتصادی، توسعه‌ی شایستگی در مدیریت دولتی، تحلیل خط‌مشی عمومی و ابزارهای تحلیل خط‌مشی برای حل مشکلات واقعی</p>	<p>۱۴ واحد (شش واحد اصلی و هشت واحد انتخابی)</p>	<p>کارشناسی ارشد مدیریت دولتی و خط‌مشی عمومی - دانشکده‌ی امور عمومی (اداره‌ی بنگاه‌های دولتی) فالت - دانشگاه ویسکانسین</p>
--	--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ روش‌های تجربی پیشرفته برای تحلیل خط‌مشی ✓ اقتصاد خط‌مشی پیشرفته ✓ اقتصاد خرد کاربردی برای تحلیل خط‌مشی ✓ مقدمه‌ای بر روش‌های تجربی در تحلیل خط‌مشی ✓ پروژه‌ی خط‌مشی پژوهی ✓ توسعه‌ی خط‌مشی ✓ مدیریت مالی عمومی ✓ مدیریت دولتی 	<p>محور اصلی برنامه‌های درسی این رشته تمرکز بر روش‌های کمی و تجربی در شناسایی و حل مسائل خط‌مشی عمومی می‌باشد.</p>	<p>۱۷ واحد به همراه پروژه کارشناسی ارشد</p>	<p>کارشناسی ارشد مدیریت بنگاه‌ها و خط‌مشی عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی - دانشگاه تگزاس</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ مبانی فلسفی ناظر به دولت و حکمرانی در جهان ✓ اقتصاد در خط‌مشی عمومی ✓ سازمان و عملکرد حکومت: در این واحد به معرفی محیط‌های سیاسی و معضلات اجرای خط‌مشی در سازمان‌های دولتی می‌پردازد. ✓ علم و خط‌مشی عمومی: شواهد تجربی و عینی در تحلیل خط‌مشی ✓ قانون و خط‌مشی عمومی ✓ ارزیابی برنامه و خط‌مشی‌های عمومی 	<p>این دوره شامل یادگیری‌های آکادمیک و دانشگاهی و همچنین مهارت عملی لازم برای خط‌مشی‌گذاری و تجزیه و تحلیل خط‌مشی می‌شود.</p>	<p>۲۶ واحد</p>	<p>کارشناسی ارشد خط‌مشی‌گذاری عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی - دانشگاه آکسفورد</p>

	<p>✓ اقتصاد (۶ واحد): اقتصاد خرد میانه، اقتصاد خرد</p> <p>✓ روش‌های کمی (۹ واحد): روش‌های آماری برای تحلیل خط‌مشی، روش رگرسیون برای تحلیل خط‌مشی، رگرسیون پیشرفته و روش‌های ارزیابی برنامه</p> <p>✓ نهادها و فرآیندهای سیاسی (۹ واحد): فرآیند خط‌مشی عمومی، اخلاق، ارزش‌ها و خط‌مشی عمومی، مدیریت دولتی تطبیقی</p>	<p>هسته‌ی اصلی برنامه‌ی آموزشی این دوره بر تجزیه‌وتحلیل و طراحی و مدیریت خط‌مشی‌های عمومی تمرکز می‌کند.</p>	<p>۲۴ واحد</p>	<p>کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی مک کورت - دانشگاه جورج تاون</p>
	<p>✓ ترم اول: فرآیند خط‌مشی، مدیریت دولتی، آمار، اقتصاد</p> <p>✓ ترم دوم: مدیریت دولتی، تحلیل آماری خط‌مشی، قانون و حکمرانی، اقتصاد ۲</p> <p>✓ ترم سوم: موضوعات انتخابی در مدیریت دولتی یا تحلیل خط‌مشی، دروس انتخابی</p> <p>✓ ترم چهارم: موضوعات انتخابی در مدیریت دولتی یا تحلیل خط‌مشی، پایان‌نامه پژوهشی</p>	<p>برنامه‌ی درسی این دانشکده به این‌گونه است که درترم اول واحدهایش شامل اقتصاد، علوم سیاسی، آمار، مدیریت دولتی و حقوق است. درترم دوم دانشجویان بیشتر مباحث تحلیل خط‌مشی را مطالعه می‌کنند مثل رفاه و توسعه پایدار، نوآوری و مقررات، اخلاق و دموکراسی</p>	<p>۲۴ واحد +</p> <p>پایان‌نامه پژوهشی</p>	<p>دانشکده‌ی حکمرانی هرتی - رشته کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی</p>

	<p>✓ گرایش حکمرانی (۶ واحد): ابعاد هنجاری و سیاسی خط‌مشی‌های عمومی، مدیریت و پاسخگویی</p> <p>✓ مهارت‌های کمی (۱۰ واحد): اقتصاد خرد، روش‌های کمی، اقتصاد کلان، بودجه‌ریزی و مسائل مالی</p> <p>✓ گرایش اجرایی (۱۱ واحد): اجرای خط‌مشی عمومی در قرن ۲۱ (۳ واحد)، کارگاه خط‌مشی (به صورت کار تیمی) (۳ واحد)، پروژه‌های مشارکتی خط‌مشی (۵ واحد)</p>	<p>برنامه‌ی درسی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی این دانشکده به سه بخش تقسیم می‌شود: برنامه‌های درسی پیش‌نیاز، برنامه‌های درسی تخصصی اختیاری، دروس انتخابی</p>	<p>۲۷ واحد</p>	<p>کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی - دانشکده‌ی خط‌مشی عمومی - دانشگاه ماریلند</p>
--	--	---	----------------	--

با مقایسه‌ی برنامه‌های درسی مذکور مشخص می‌شود که اکثریت دانشگاه‌ها به‌صورت میانگین بین ۲۸ تا ۳۲ واحد درسی ارائه می‌دهند. برنامه‌ی درسی این رشته به‌طور خاص رویکرد میان‌رشته‌ای، حل مسئله و کاربردی و عملیاتی همراه با یادگیری تئوری‌های نظری و مبنایی می‌باشد. الگوی تلفیقی در اکثریت برنامه‌های درسی مشاهده می‌شود و مطالب گوناگون از علوم مختلف مثل اقتصاد، علوم سیاسی، حقوق و ... آموزش داده می‌شود. همان‌گونه که مشاهده می‌شود در اکثریت دانشگاه‌ها در آموزش خط‌مشی عمومی رویکردها و روش‌های کمی بر روش‌های کیفی تفوق و برتری دارند و بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند. نحوه‌ی ارزیابی دانشجویان نیز هم ناظر به بحث‌های تئوری و تقویت بنیه‌ی نظری دانشجویان و هم ناظر به انجام کارهای عملیاتی و کاربردی ناظر به حوزه‌های خط‌مشی مثل سلامت، علم و فناوری و ... می‌باشد.

در گام بعدی به‌منظور مقایسه تطبیقی رشته‌های خط‌مشی عمومی جهان، بیان تفاوت‌ها و شباهت‌های دوره‌های مذکور است که در جدول شماره ۳ مهم‌ترین و اساسی‌ترین تفاوت‌ها و شباهت‌های دوره‌های خط‌مشی عمومی جهان نشان داده شده است.

جدول ۳: تفاوت‌ها و شباهت‌های دوره‌های خط‌مشی عمومی دانشگاه‌های منتخب

فهم مسائل پیچیده دولتی و جهانی و تلاش برای ارائه راه‌حل	اشتراکات	اشتراکات
آشنایی با تحلیل، اجرا و ارزشیابی خط‌مشی عمومی	اهدافی و عملیاتی	
تربیت متخصص خط‌مشی عمومی در حوزه‌های مختلف (علم و فناوری، سلامت، حمل‌ونقل و ...)	عملیاتی	
رویکرد میان‌رشته‌ای	اشتراکات آموزشی	و شباهت‌ها
مسئله محوری و رویکرد حل مسئله		
کاربردی و عملیاتی بودن مبتنی بر نظریات		
تعبیه شدن دروس اختیاری و انتخابی در واحدهای درسی		
تمرکز بر حوزه مطالعاتی خاص (مانند علم و فناوری، سلامت، حمل‌ونقل، سلامت و ...)	رویکرد آموزشی	تفاوت‌ها و تمایزها
تفوق روش‌های کمی (اقتصادی و آماری): کندی، گلدمن، فورد، هریس، وود ویلسون، هاینز، تگزاس، مک کورت، ماریلند		
تفوق روش‌های کیفی (رویکرد تحلیلی و سیاسی): جورج واشنگتن، دوک، فالت، آکسفورد، هرتی، پاریس		
یک سال: وود ویلسون	طول دوره	
دو سال: کندی، آکسفورد، هرتی، پاریس، هاینز، تگزاس، ماریلند، هریس، گلدمن		
بیش از دو سال: فورد، مک کورت، دوک، جورج واشنگتن	تعداد	
بین ۱۴-۲۴: کندی، هریس، تگزاس، گلدمن، فالت، هرتی، مک کورت، پاریس		

واحد‌های درسی	بیش از ۲۴ واحد: ویلسون، هاینز، دوک، آکسفورد، ماریلند، واشنگتن، فورد
شیوه برگزاری	موردکاوری: کندی
کلاس‌ها	آموزش تیمی و کارگاهی: گلدمن، فورد، هریس، آکسفورد، هرتی، پاریس، کندی
	سمیناری: مک کورت، فالت، دوک، واشنگتن
شیوه فراغت از تحصیل	پایان‌نامه نویسی: کندی، هریس، ویلسون، دوک، هرتی، پاریس، فالت
	دوره کارآموزی، گزارش خط‌مشی و ...: واشنگتن، فورد، گلدمن

تنوع و تعدد عناوین درسی، امکان به‌روزرسانی و توسعه‌ی مطالعات دانشجویان را فراهم می‌سازد، هم‌چنین فراگرد تجدیدنظر در برنامه‌های تنوع و تعدد عناوین درسی، امکان به‌روزرسانی و توسعه‌ی مطالعات دانشجویان را فراهم می‌سازد، هم‌چنین فراگرد تجدیدنظر در برنامه‌های درسی به‌طور پی‌درپی، امکان اصلاح و بازپردازی برنامه‌های مذکور را در سیستم دانشگاهی و آموزشی نهادینه می‌سازد. برنامه‌های کارگاهی، حل مسئله و مطالعه‌ی موردی زمینه‌ی بالفعل شدن استعداد دانشجویان را برای خلاقیت و نوآوری فعال می‌سازند. در برنامه‌ها، دانشجو، محور آموزش است و برحسب علائق و استعدادها و نیازهای دانشجو، امکان انتخاب از میان مجموعه‌ی درس‌های پیش‌بینی‌شده وجود دارد و نیازهای آینده‌ی جوامع نیز مدنظر برنامه‌ریزان قرار گرفته است. برخی دیگر از ویژگی‌های شاخص برنامه‌های درسی دانشگاه‌های شناسایی عبارتند از:

- ✓ برگزاری کلاس‌های بازآموزی و نوآوری برای دانش‌آموختگان؛
- ✓ استفاده از تجارب استادان مسلط و باتجربه در آموزش درس‌ها و دوره‌ها؛
- ✓ تأکید بر جنبه‌های نظری و کاربردی (تلفیق نظریه با عمل)؛
- ✓ بازننگری محتوای دروس و تغییر آن با نیازهای روز کشور و جامعه؛
- ✓ توان تحلیل کمی و کیفی مسائل و مشکلات.

نپرداختن به خط‌مشی عمومی به‌عنوان یک دانش مستقل و چند رشته‌ای، آسیبی بود که در ابتدای تأسیس این رشته وجود داشت. دانشکده‌های حکومت و مدارس حکمرانی با رویکرد میان‌رشته‌ای خط‌مشی عمومی در جهت ترمیم این آسیب تأسیس شدند. مدارس حکمرانی، مکان‌هایی هستند که به‌صورت میان‌رشته‌ای به آموزش خط‌مشی عمومی می‌پردازند و با رویکرد عملیاتی به دنبال فهم و حل چالش‌های خط‌مشی عمومی هستند. در ادامه بر اساس مطالب مذکور، برنامه‌ی درسی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی برای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور ارائه می‌شود.

برنامه درسی کارشناسی ارشد خطمشی عمومی

آموزش خطمشی عمومی بایستی، با یک رویکرد میان‌رشته‌ای صورت گیرد. حاکم شدن یک رویکرد خاص مثل رویکرد سیاسی یا اقتصادی در آموزش خطمشی مطلوب نبوده و فهمی ناقص و اشتباه از فرآیند خطمشی عمومی در ذهن دانشجویان و دانش‌پژوهان این حوزه شکل می‌دهد. لازم به ذکر است که برنامه ارائه‌شده، یک برنامه توصیفی است که بر اساس مطالعات تطبیقی انجام‌شده، ارائه می‌شود؛ برای این‌که برنامه درسی تجویزی جامعی ارائه شود لازم است که در پژوهش‌های دیگر این برنامه درسی با استفاده از نظرات طیف وسیع‌تری از خبرگان و اساتید اصلاح و تکمیل شود و قابل تجویز برای جامعه علمی و دانشگاهی کشور باشد.

برنامه‌ی درسی پیشنهادی ارائه‌شده، ۳۲ واحد بوده که ۲۸ واحد آن ناظر به مباحث نظری و کاربردی خطمشی است و ۴ واحد آن پایان‌نامه و پروژه‌ی دانشجو است. بر این اساس برنامه‌ی درسی مذکور دارای شش بعد مبانی خطمشی، روش تحقیق، خطمشی عمومی و اداره‌ی امور عمومی، خطمشی پژوهی، مباحث منتخب و پایان‌نامه می‌باشد. در جدول ۳ برنامه‌ی درسی آموزش خطمشی عمومی برای مقطع کارشناسی ارشد ارائه شده است.

جدول ۴: برنامه‌ی درسی هوشمند آموزش خطمشی عمومی

تعداد واحد	عناوین دروس	ابعاد
۳	مبانی و نظریه‌های خطمشی عمومی	مبانی خطمشی
۲	اسلام و خطمشی عمومی	
۲	قانون، حقوق عمومی در خطمشی عمومی	
۲	نظریه‌ها و مدل‌های تحلیل خطمشی	خطمشی پژوهی
۲	نظریه‌ها و مدل‌های اجرای خطمشی	
۲	نظریه‌ها و مدل‌های ارزیابی خطمشی	
۳	روش‌های کمی و کیفی در خطمشی عمومی	روش تحقیق
۲	کاربرد تئوری تصمیم‌گیری در	

	خط‌مشی عمومی	
۲	مدیریت دولتی و خط‌مشی عمومی	خط‌مشی عمومی و اداره‌ی امور عمومی
۲	نظریات سازمان و مدیریت دولتی	
۲	تحلیل رفتاری و مدیریت منابع انسانی در بخش عمومی	
۲	مباحث منتخب ۱	مباحث منتخب
۲	مباحث منتخب ۲	
۴	پایان‌نامه	پایان‌نامه

برنامه‌ی آموزشی فوق با نظر داشت الگوی عقلانیت در ایران، و با توجه به اثرگذاری و کارآمدی بیشتر عقلانیت کنش^۱ نسبت به عقلانیت تصمیم^۲ در حوزه‌ی عمومی (رک: اسمیت و لارمیر، ۲۰۰۹). و هم‌چنین پیچیدگی‌های حوزه‌ی خط‌مشی عمومی، ارائه شده است. بر این اساس است که در برنامه‌ی مذکور، مباحث کیفی متورم‌تر از مباحث کمی است. البته عدم نگاه کمی به این دانش می‌تواند منجر به کاهش قابلیت عملیاتی سازی خط‌مشی‌های مدون در آینده شده و در نتیجه، ظرفیت خط‌مشی‌گذاری کشور کاهش یابد؛ لذا در برنامه به مباحث کمی نیز توجه شده است. هم‌چنین با توجه به ارائه‌ی دوره‌ی کارشناسی ارشد خط‌مشی عمومی به‌عنوان یکی از گرایش‌های مدیریت دولتی در برنامه‌ی فعلی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، عمده توجه برنامه‌ی آموزشی کنونی به درون سازمان بوده و این در حالی است که شناخت محیطی در راستای درک ویژگی‌های محیطی و بازیگران تأثیرگذار بر خط‌مشی عمومی از یک‌طرف و از طرف دیگر بومی‌سازی نظریه‌ها، ضروری و حائز اهمیت است. بر مبنای این ضرورت، در برنامه‌ی فوق، دروسی همچون اسلام و خط‌مشی عمومی، تحلیل خط‌مشی، ارزیابی خط‌مشی و .... تعیین شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

دانشگاه‌ها در خلأ به وجود نیامده‌اند که بخواهند در خلأ، رشته و برنامه‌ی درسی ارائه کنند، علی‌الخصوص در عصر کنونی که محیط پیرامونی، پیچیدگی فزاینده‌ای دارد؛ محیطی با مؤلفه‌های متعدد و سرعت تغییر بالا. در چنین فضایی دانشگاه‌ها می‌بایست رشته‌ها و برنامه‌های درسی هوشمند ارائه کنند؛ برنامه‌ای که نسبت به مسائل و مشکلات محیطی حساس و به نیازهای دانشجویان پاسخگو باشند،

¹ Action Rationality

² Decision Rationality

برنامه‌ای که ابایی از تغییر نداشته و ضمن حفظ هویت خود، مستمراً به‌روز می‌شود. این ضرورت در خصوص رشته‌ی خط‌مشی عمومی دوچندان می‌شود، چرا که خط‌مشی عمومی بدون نظرداشت محیط و ارزش‌های محیطی معنایی ندارد.

بر این اساس، برنامه‌ی درسی هوشمند خط‌مشی عمومی، برنامه‌ای دانشجو محور است. به این دلیل که دانشجو از بطن نیازهای جامعه می‌آید و در هنگامه‌ی فارغ‌التحصیلی به دامن جامعه بازمی‌گردد؛ لذا بیش از هر کس دیگری به پیچیدگی و نیازهای محیطی واقف است. البته نیازها از طرف دانشجویان به دانشگاه عرضه می‌شود، ولی تشخیص اصالت نیاز، با اساتید است؛ به‌عبارت‌دیگر، برنامه‌ی هوشمند، زمینه‌ساز انتخاب‌گری دانشجو و اعلام نیاز آنان و بسترساز راهبری و مربی‌گری اساتید است. هم‌چنین استفاده از کارگاه‌های آموزش خط‌مشی گذاری عمومی به‌عنوان یکی از ابزارهای مؤثر آموزش این رشته در سطح جهان مطرح بوده و بنابراین می‌توان نسبت به تدوین کارگاه‌های آموزشی و یا حتی بازی‌های آموزشی در قالب دوره‌های آموزش خط‌مشی گذاری عمومی اقدام نمود.

سازوکارهایی که در برنامه‌ی خط‌مشی عمومی در جهت ارتقاء هوشمندی آن تعبیه شده است عبارتند از:

- ۴ واحد مباحث منتخب که محتوای آن توسط دانشجویان پیشنهاد و با تأیید استاد، ارائه می‌شود؛
- انعطاف در طرح درس‌های ارائه شده توسط اساتید؛
- ارزیابی دروس ارائه شده توسط دانشجویان در انتهای دوره‌ی تحصیلی و ارائه‌ی بازخور مؤثر به اساتید؛
- تشکیل جلسه با حضور اساتید ارائه‌کننده‌ی یک درس، و بحث و تبادل‌نظر در خصوص نقاط قوت و ضعف طرح درس؛
- امکان اخذ درس توسط دانشجویان در هریک از دانشگاه‌های کشور مشروط به این‌که گزارشی از طرح درس و نحوه‌ی گذراندن واحدها از دانشگاه مقصد، توسط دانشجو به همراه تبیین نقاط قوت و ضعف دوره به دانشگاه مبدأ ارائه شود.
- انتخاب استاد راهنما درترم دوّم تحصیلی و ادامه‌ی تحصیل تحت راهنمایی ایشان؛
- ارائه‌ی دروس همراه با موردکاوی‌های به‌روز و بومی؛
- بهره‌گیری از اساتیدی که عرصه‌ی اجرا را لمس کرده و لذا با محیط پیرامونی درگیر هستند.
- الزام به شرکت دانشجویان در دوره‌های کارآموزی مؤثر؛

- بازننگری ۵ ساله در برنامه‌ی درسی؛ اولویت در ارائه‌ی دروس جدید، با مباحث منتخب استقبال شده از طرف دانشجویان می‌باشد.
- پژوهش فعلی در راستای ارائه‌ی برنامه‌ی آموزشی هوشمند خط‌مشی عمومی در دوره‌ی کارشناسی ارشد انجام گردیده است و لذا پیشنهاد می‌شود نسبت به امکان بسط تحقیق به دوره‌های آموزشی در مقطع کارشناسی و دکتری نیز اقدام گردد. برخی از پیشنهادات آموزشی، سیاستی و عملیاتی برآمده از تحقیق فوق، عبارت است از:
  - در تدوین و تدریس برنامه درسی رشته خط‌مشی گذاری عمومی از نظرات اساتید دانشگاهی، مدیران دولتی، سیاست‌گذاران و سیاستمداران به‌صورت ترکیبی استفاده شود؛
  - دانشگاه‌ها و دانشکده‌هایی که متولی امر آموزش خط‌مشی عمومی و تربیت متخصص خط‌مشی عمومی می‌شوند، می‌بایست ضمن برقراری ارتباطات و تعاملات کافی با نهادها و ارگان‌های دولتی، در جهت عملیاتی سازی برخی از دروس دانشجویان و برگزاری دوره‌های کارآموزی اقدام نمایند؛
  - در گزینش دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته خط‌مشی عمومی، علاوه بر شاخص‌های آموزشی و پژوهشی، می‌بایست ویژگی‌های شخصیتی افراد و دغدغه‌مندی نسبت مسائل عمومی لحاظ گردد؛
  - از آنجاکه دستور کار گذاری جزء لاینفک فرآیند خط‌مشی گذاری است لازم است جهت افزایش اثربخشی رشته خط‌مشی عمومی نظام ارزیابی ویژه‌ای علاوه بر نظام ارزیابی متعارف فعالیت‌های علمی اساتید و دانشجویان دانشگاه‌ها تدوین شود. مؤلفه‌هایی همچون خلاصه سیاستی، شرکت در برنامه‌های اثرگذار اجتماعی رادیویی و تلویزیونی، مستند سیاستی، عضویت در اتاق‌های فکر و ... در آیین‌نامه ارزیابی فوق‌الذکر می‌بایست موردتوجه قرار بگیرد. در صورت اجرایی سازی پیشنهاد مذکور به دلیل ارتقای سطح تعامل عرصه علم و عمل بازخوردهای مؤثر به رشته خط‌مشی پژوهی طراحی شده داده می‌شود و بر هوشمندی و انعطاف رشته خط‌مشی پژوهی خواهد افزود؛
  - در جهت کاربردی سازی پیشنهادهای مذکور لازم است وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور در سیاست‌های ابلاغی خود، حد لازمی از انعطاف را برای دانشکده‌های متولی برگزاری دوره خط‌مشی عمومی قائل شود.

در پایان مؤکدا پیشنهاد می‌گردد جهت ارتقای اثربخشی رشته‌های خط‌مشی عمومی و تعالی حکمرانی در کشور، دانشگاه یا دانشکده حکومت به‌صورت مستقل تأسیس گردد^۱.

منابع

۱. امامی، سید مجتبی؛ ذوالفقار زاده، محمدمهدی؛ خصاف مفرد، حسین (۱۳۹۱). آموزش میان‌رشته‌ای مدیریت دولتی در ایران: الزامات برنامه‌ریزی درسی. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۴ (۴)، ۱۰۷-۱۴۳.
۲. پور عزت، علی‌اصغر؛ طاهری عطار، غزاله؛ حجاریان، عقیقه؛ حسنفلی پور، حکیمه؛ فرخ، شیما (۱۳۸۷). به‌گزینی برنامه‌های آموزشی، بر اساس مطالعه تطبیقی برخی از دانشگاه‌های معتبر جهان (مورد مطالعه: رشته اداره دولت و حکومت). *فصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی (سخن سمت)*، ۱۱ (۱۹)، ۱۱۱-۱۳۴.
۳. حسابی، اکبر (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی برنامه درسی رشته مترجمی در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان با تعدادی از دانشگاه‌های غرب. *فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه*، ۱۲ (۳)، ۶۱-۸۶.
۴. شریف‌زاده، فتاح (۱۳۹۰). ضرورت بازشناسی نظام آموزش عالی و نقش آن در توسعه علمی و اجتماعی کشور: پژوهشی درباره دوره کارشناسی رشته مدیریت دولتی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور. *فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی*، ۲ (۱)، ۷۹-۱۱۲.
۵. محمود زاده احمدی‌نژاد، شهریار؛ کاوسی، روشنک؛ قاسمی، زهرا؛ بک زاده، مطهره؛ سلطانی، لیلا (۱۳۹۴). *بهبودی آموزش خط‌مشی گذاری، ضرورتی در راستای توسعه ظرفیت خط‌مشی گذاری جمهوری اسلامی ایران*. نخستین کنفرانس ملی مدیریت دولتی ایران: خط‌مشی گذاری عمومی. تهران: دانشگاه تهران.
۶. میرزا بیگی، علی (۱۳۸۴). *برنامه‌ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی*. تهران: انتشارات یسطرون.
۷. یار محمدیان، محمدحسین (۱۳۸۹). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. تهران: نشر یادواره کتاب، چاپ هفتم.
8. Allison, G. (2006). Emergence of schools of public policy: Reflections by a founding dean. In M. Moran, M. Rein, & R. E. Goodin (Eds), *The Oxford handbook of public policy* (pp58-79). London: Oxford press
9. Angelis, C. (2013). A model of knowledge management and organizational intelligence for public sector administrations. *International Journal of Public Administration*, 11(36), 807-819.
10. Assareh, A. Bagherzadeh, Z. A (2013). Comparative evaluation of vocational curriculum in Britain, Japan, Germany, USA, and Iran. *Interdisciplinary Journal of Contemporary research in Business*, 4(12):987-1013.

^۱ مطالعه تطبیقی و طراحی الگوی مطلوب مدرسه حکمرانی توسط نویسندگان پژوهش حاضر در دست اقدام است.

11. Castillo, Marco (2014). *Teaching Public Policy at the Urban Comprehensive College*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://www.appam.org/events/spring-conference/2014/agenda/>
12. DeLeon, P. (2006). The historical roots of the field. In M. Moran, M. Rein, & R. E. Goodin (Eds), *The Oxford handbook of public policy* (pp39-57). London: Oxford press.
13. Gabbar, H. (2007). Intelligent Topology Analyzer for Improved Plant Operation. *Industrial Management & Data Systems*, 107(2), 229-50.
14. Geva-May, I. & Maslove, A. (2006). Canadian public policy analysis and public policy programs: A Comparative perspective. *Journal of Public Affairs Education*, 12(4), 413-438.
15. Kerschner, L. R. (1989). Curriculum as public policy. *New Directions for Community Colleges*, 64(3), 43-51.
16. Knight D. (1986). *The age of science: The scientific world view in the nineteenth century*. Oxford: Blackwell Inc.
17. Landman, T. (2014). *Issues and methods in comparative politics: An introduction*. London: Routledge.
18. Lavender, W. (2009). *Worldview and public policy: From American exceptionalism to American empire*. (PhD dissertation). Fairfax, VA: George Mason University.
19. Lynn, L. & E., Jr. (2001). The changing public policy curriculum: Introduction. *Journal of Public Policy Analysis and Management*, 20(1), 161-162.
20. Marchol, G. & Ivanova, N.P. (2010). Methods taught in public policy programs: Are quantitative methods still prevalent. *Journal of Public Affairs Education*, 16(2), 255-277.
21. Mayer, I. S., van, D. C. E., & Bots, P. W. G. (2013). Perspectives on Policy Analysis: A Framework for Understanding and Design. *International Series in Operations. Research and Management Science*, 179(2), 41-64.
22. Mead, L. M. (2013). Teaching Public Policy: Linking Policy and Politics. *Journal of Public Affairs Education*, 19(3), 389-404.
23. Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Harlow, Essex: Pearson.
24. Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). *Research methods for business students*. Harlow: Pearson Education Limited.
25. Schwaninger, Markus (2001). Intelligent Organization: An Integrative Framework. *Journal of System Research and Behavioral Science*, 18(2), 137-158.
26. Seligman, L.G. (1955). The public policy orientation and social science courses. *Journal of General Education*, 8(2), 126-133.
27. Shafritz, J. M., & Borick, C. P. (2008). *Introducing public policy*. New York: Pearson Longman.
28. Shulock, Nancy (1997). The Paradox of Policy Analysis: If It Is Not Used, Why Do We Produce So Much of It? *Journal of Policy Analysis and Management*, 18(1), 226-244.

29. Smith, K.B. & Larimer, C.W. (2009). *The public policy theory primer*. Boulder, Co: Westview Press.
30. Weimer, David, and Aidan Vining. (2005). *Policy Analysis: Concepts and Practice*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
31. Wraga, W. (2006). Curriculum Theory and Development and Public Policy Making. *Journal of Curriculum and Pedagogy*, 3(1), 83-87.
32. Wu, X., Lai, A. Y.-H., & Choi, D. L. (2012). Teaching Public Policy in East Asia: Aspirations, Potentials and Challenges. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 14(5), 376-390.

سایت دانشکده‌های خطمی عمومی

1. Gerald R. Ford School of Public Policy /University of Michigan (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://fordschool.umich.edu/mpp-mpa/degrees>
2. Goldman School of Public Policy /University of California (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved Dec 27, 2016, from: <https://gspp.berkeley.edu/academics/masters-degree-mpp>
3. Harris School of Public Policy Studies/ University of Chicago (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://harris.uchicago.edu/degrees/masters-degree/MPP>
4. Harvard Kennedy School (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved July 27, 2016, from: <https://www.hks.harvard.edu/degrees/masters/mpp>
5. Hertie School of Governance (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved Nov 27, 2016, from: <https://www.hertie-school.org/mpp/>
6. La Follette School of Public Affairs/ University of Wisconsin (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://www.lafollette.wisc.edu/degree-programs/master-of-public-affairs>
7. Lyndon B. Johnson school of Public Affairs/ University of Texas (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://www.utexas.edu/lbj/mpaff>
8. McCourt School of Public Policy/ Georgetown University (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <https://mccourt.georgetown.edu/academics/mpp>
9. Sanford School of Public Policy/ Duke University (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <https://sanford.duke.edu/academics/master-public-policy>
10. School of Public Affairs - Sciences Po (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved Nov 27, 2016, from: <http://www.sciencespo.fr/public/en/content/master-public-policy>
11. School of Public Policy & Management - Heinz College (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 26, 2016, from: <http://www.heinz.cmu.edu/school-of-public-policy-management/index.aspx>
12. School of Public Policy's (SPP) /University of Maryland (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 24, 2016, from: <https://publicpolicy.umd.edu/prospective-students/master-public-policy>

13. Trachtenberg School of Public Policy & Public Administration/ George Washington University (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://tspppa.gwu.edu/master-public-policy>
14. University of Oxford (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://www.ox.ac.uk/admissions/graduate/courses/master-public-policy>
15. Woodrow Wilson School of Public and International Affairs / Princeton University (2016). *Master in Public Policy*. Retrieved June 27, 2016, from: <http://wvs.princeton.edu/admissions/mpp>